

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การศึกษารายกรณีเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณคดี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เด็กที่มีความสามารถพิเศษ (Talented Child)

1. ความหมายของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ
2. ลักษณะของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ
3. ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ
4. หลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ
5. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ
6. บทบาทของบิดามารดาในการส่งเสริมเด็กที่มีความสามารถพิเศษ
7. ปัญหา และความต้องการของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ตอนที่ 2 การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School)

1. ความหมายของการจัดการศึกษา โดยครอบครัว
2. พัฒนาการของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
3. รูปแบบ และกิจกรรมในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
4. ปัญหา และอุปสรรคในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
5. จุดเด่น และจุดด้อยของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ตอนที่ 3 การศึกษารายกรณี (Case Study)

1. ความหมายของการศึกษารายกรณี
2. จุดมุ่งหมายของการศึกษารายกรณี
3. กระบวนการในการศึกษารายกรณี
4. ประโยชน์ของการศึกษารายกรณี
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารายกรณี

ตอนที่ 1 เด็กที่มีความสามารถพิเศษ (Talented Child)

1. ความหมายของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ในต่างประเทศ มีคำที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษอยู่ 2 คำ คือ Giftedness และ Talent เมื่อกล่าวถึงเด็กที่มีความสามารถพิเศษ นักวิชาการส่วนใหญ่จะใช้คำว่า Talented Child ซึ่งแปลความหมายได้ว่า เด็กที่มีความสามารถพิเศษในลักษณะของเด็กที่เก่งเฉพาะทางของตนเอง เป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ และไม่เกี่ยวข้องกับความสามารถทางเชาวน์ปัญญา สำหรับคำว่า Gifted Child เป็นคำที่ใช้เรียกเด็กที่มีเชาวน์ปัญญาสูง เรียนหนังสือเก่ง มีความสามารถทางวิชาการสูงกว่าเด็กอื่น ได้คะแนน IQ จากการทดสอบมากกว่า 140 ขึ้นไป ซึ่งในประเทศไทยมีผู้เรียกเด็กเหล่านี้ว่าเด็กปัญญาเลิศ (ดุษฎี บริพัตร ณ อยุธยา, 2542 : 15 - 24) การให้ความหมายเด็กปัญญาเลิศ เด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความสามารถพิเศษนั้นมีด้วยกันหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความแตกต่างและความต้องการของการนำไปใช้ รวมถึงค่านิยมในสังคมหรือวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งในปัจจุบันความหมายที่นิยมใช้อ้างอิงจะเป็นความหมายตามคำจำกัดความของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของสหรัฐอเมริกา สำหรับประเทศไทยได้มีคำที่ใช้เรียกเด็กกลุ่มนี้มากมายขึ้นอยู่กับการใช้ความหมายใด เช่น เด็กที่มีพรสวรรค์ เด็กปัญญาเลิศ เด็กและเยาวชนผู้มีความสามารถพิเศษ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ เด็กฉลาด เด็กที่มีความถนัดเฉพาะทาง หรือเด็กเก่ง แต่ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเรียกเด็กเหล่านี้ว่าเด็กที่มีความสามารถพิเศษมากขึ้น เนื่องจากการยอมรับในความสามารถที่หลากหลายตามศักยภาพที่แท้จริงของมนุษย์ ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีการยืนยันความหมายที่แน่นอนชัดเจนรวมทั้งในประเทศไทยด้วย อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการทั้งต่างประเทศและในประเทศไทยหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

Marland (1972 quoted in Gallagher, 1994 : 5) ได้ให้คำจำกัดความ “Gifted and Talented” ที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบันนี้ว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถสูง ต้องการโครงการทางการศึกษา และการช่วยเหลือที่แตกต่างจากโครงการปกติโดยทั่วไปที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อให้เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม เด็กเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านดังต่อไปนี้

- 1) ความถนัด/ความสามารถทางด้านเชาวน์ปัญญาโดยทั่วไป (General Intellectual Aptitude)
- 2) ความถนัดทางวิชาการสาขาใดสาขาหนึ่ง (Specific Academic Aptitude)
- 3) ความคิดสร้างสรรค์ (Creative or Productive Thinking)
- 4) ความสามารถในการเป็นผู้นำ (Leadership Ability)
- 5) ความสามารถทางศิลปะ และการแสดงออก (Visual and Performing Arts)

Renzulli (1978 quoted in Piirto, 1994 : 31) ได้ศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของผู้ที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ และนำผลมาสรุปได้ว่าบุคคลที่มีความสามารถพิเศษจะต้องมีคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกัน 3 ด้าน ดังนี้

1) มีความสามารถโดยทั่วไปสูงกว่าระดับปานกลาง (Above average ability) แต่ไม่จำเป็นต้องมีระดับเชาวน์ปัญญาสูง

2) มีความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) กล่าวคือ มีแนวคิดใหม่ ๆ ไม่ยึดติดกับกรอบความคิดเดิมถ้าเห็นว่าไม่เหมาะสม มีความจริงใจ เป็นตัวของตัวเอง

3) มีความมานะมุ่งมั่น (Task Commitment) ในการทำงานให้สำเร็จ มีความกระตือรือร้น ขยันขันแข็ง และตั้งใจจริงในการทำกิจกรรมต่างๆ คือ การทุ่มเททำงานอย่างสุดตัวในงานด้านใดด้านหนึ่งเป็นระยะเวลานานจนกว่างานนั้นจะสำเร็จ

โดยผู้ที่มีความสามารถพิเศษจะต้องมีคุณลักษณะทั้งสามด้านประกอบกัน จะมีเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกัน 3 ด้านของความเป็น Giftedness

ที่มา : “Renzulli’s Graphic Definition of Giftedness” quoted in Piirto J. (1994 : 31)

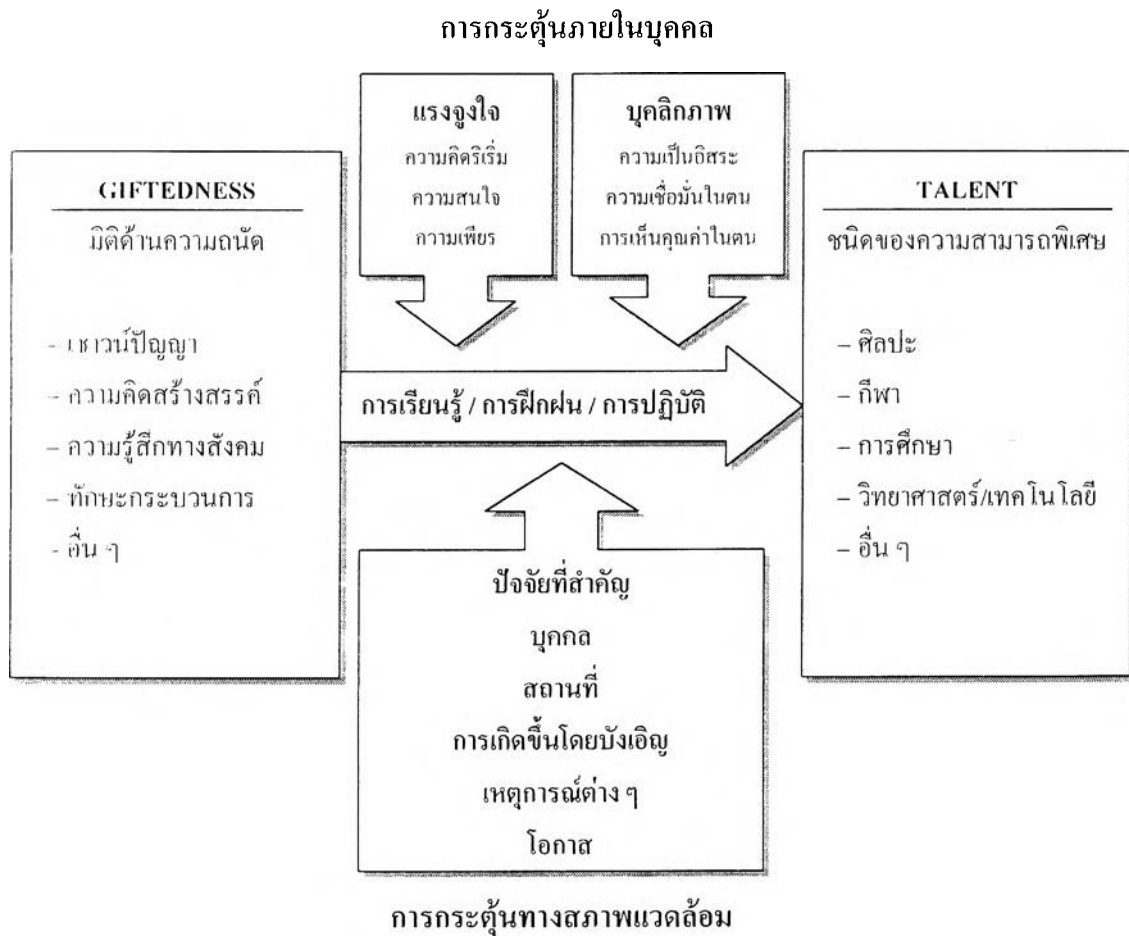
Gardner (1983, 1993) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพหุปัญญาหรือความหลากหลายทางเชาวน์ปัญญาของมนุษย์ว่า ทุกคนล้วนมีความสามารถหลายด้านที่แตกต่างกันออกไป ความสามารถของมนุษย์เป็นสิ่งซับซ้อนขึ้นอยู่กับคนนั้นจะมีความสามารถในการพัฒนาด้านใดมากกว่า ดังนั้นจึงไม่ควรให้ความสำคัญเฉพาะความสามารถเพียงด้านใดด้านหนึ่งจนละทิ้งความสามารถด้านอื่นๆ ไป ซึ่งเขาได้แบ่งความสามารถของมนุษย์ออกเป็น 8 ด้าน ดังนี้

- 1) ความสามารถด้านภาษาทั้งการพูดและการเขียน (Verbal / Linguistic Ability)
- 2) ความสามารถด้านเสียงสัมผัสจังหวะและดนตรี (Rhythmic / Musical Ability)
- 3) ความสามารถด้านการใช้เหตุผลและคณิตศาสตร์ (Logical / Mathematical Ability)
- 4) ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Ability)
- 5) ความสามารถด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและการควบคุม (Bodily Kinesthetic Ability)
- 6) ความสามารถด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal Ability)
- 7) ความสามารถด้านเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Ability)
- 8) ความสามารถด้านเข้าใจธรรมชาติ (Naturalist Ability)

Sternberg (1986, quoted in Santrock, 2001 : 129 – 130) ผู้พัฒนาทฤษฎีสามเกติยทางปัญญา (Triarchic Theory of Intelligence) ได้กล่าวถึงความสามารถของบุคคลเป็น 3 ด้าน คือ

- 1) พวกนักวิเคราะห์ (Analytical) คือบุคคลที่ทำแบบทดสอบต่าง ๆ ได้ดี เป็นนักแก้ปัญหาและโดดเด่นในเรื่องการให้เหตุผล
- 2) พวกนักสังเคราะห์ (Synthetic / Creative) คือบุคคลที่มีความโดดเด่นในเรื่องความคิดแบบสร้างสรรค์ มีความลุ่มลึก มองอะไรกว้าง
- 3) พวกนักปฏิบัติ (Practical) คือบุคคลที่ประยุกต์สิ่งต่างๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน มีความสามารถในการแก้ปัญหาทั่วไปและในอาชีพการงานได้ดี

Gagne's (1992 quoted in Piirto, 1994 : 16 – 17) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่าง Giftedness และ Talent ไว้ว่า **Giftedness** หมายถึง ความสามารถเหนือระดับปานกลางในด้านวิชาการและความถนัดที่โดดเด่นด้านใดด้านหนึ่ง ได้แก่ เชาวน์ปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ ส่วน **Talent** หมายถึง ความสามารถเชิงปฏิบัติการเฉพาะด้าน และเป็นทักษะที่สามารถเรียนรู้ ผักฝนปฏิบัติให้เกิดขึ้นได้ เช่น ศิลปะ กีฬา ดนตรี เป็นต้น ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 รูปแบบความแตกต่างระหว่าง Giftedness และ Talent

ที่มา : "Gagne's Differential Model of Giftedness and Talent" quoted in Piirto J. (1994 : 17)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของสหรัฐอเมริกา (U.S. Office of Education, 1993 อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ สังข์ชัย, 2542 : 3) ได้ให้ความหมายที่มีผู้นำไปใช้กันอย่างแพร่หลายว่า **เด็กที่มีความสามารถพิเศษ** หมายถึง เด็กที่แสดงออกถึงความสามารถอันโดดเด่นหรือแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่จะพัฒนาความสามารถได้อย่างเป็นที่ประจักษ์ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเด็กอื่นๆ ที่อยู่ ในวัยเดียวกัน ที่มีสภาพแวดล้อมหรือประสบการณ์ระดับเดียวกัน ความสามารถในที่นี้ได้แก่ ความสามารถในด้านแหวนปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะและดนตรี ลักษณะความเป็นผู้นำ ทักษะกลไกและกีฬา และความสามารถทางการเรียนหรือความเป็นเลิศทางวิชาการสาขาใดสาขาหนึ่ง

ผดุง อารยะวิญญู (2533 : 150) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “Gifted” หมายถึง ผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด หรือผู้มีปัญญาเลิศ “Talented” หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ด้านดนตรี ศิลปะ กีฬา เป็นต้น และได้ให้คำจำกัดความ “เด็กปัญญาเลิศ และเด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง” หมายถึง เด็กที่อยู่ในกลุ่ม 10 % ของผู้ที่มีคะแนนสูงสุดที่ได้จากการทดสอบเชาวน์ปัญญา (โดยใช้ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2 เป็นเกณฑ์ในการตัดสิน) จากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการสังเกตพฤติกรรม เด็กเหล่านี้เป็นเด็กเรียนเก่ง มีความคิดสร้างสรรค์สูง มีความสามารถในด้านภาษา มีความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการตัดสินใจ มีความสามารถด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา เด็กอาจมีความสามารถเพียงด้านเดียวจากที่กล่าวมาหรืออาจมีความสามารถหลายด้านรวมกันได้ เด็กเหล่านี้ควรจะได้รับการศึกษาในลักษณะและวิธีการที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ เพื่อให้เขาได้รับโอกาสที่จะพัฒนาขีดความสามารถให้สูงสุดตามศักยภาพที่เขาจะมีอยู่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : ค) ได้ให้คำนิยามไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนผู้มีความสามารถพิเศษว่า เด็กและเยาวชนผู้มีความสามารถพิเศษ หมายถึง เด็กและเยาวชนที่แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านในด้านเชาวน์ปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ การใช้ภาษา การเป็นผู้นำ การสร้างงานทางทัศนศิลป์ และศิลปะการแสดง ความสามารถด้านดนตรี ความสามารถทางกีฬา และความสามารถทางวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขา พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่จะพัฒนาความสามารถได้อย่างเป็นที่ประจักษ์ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเด็กและเยาวชนอื่นที่มีระดับอายุ สภาพแวดล้อม หรือประสบการณ์ระดับเดียวกัน

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2542) เด็กที่มีความสามารถพิเศษ คือ เด็กที่มีความสามารถสูงทางวิชาการ มีความจำเป็นเลิศ ช่างซักช่างถาม มีความคิดลึกซึ้ง สุขุม รู้จักแก้ปัญหา รู้จักยืดหยุ่น มีอารมณ์ขัน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสนใจหลากหลาย รู้จักใฝ่หาความรู้ด้วยตนเอง มีสมาธิมั่นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตนสนใจ มีความถนัดในด้านใดด้านหนึ่งเป็นเลิศอย่างเด่นชัด เช่น งานฝีมือ กีฬาบางอย่าง ความสามารถในการร้องเพลง เล่นดนตรี หรือบางคนอาจมีความถนัดเป็นเลิศหลายด้าน มีความสามารถด้านการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัสเป็นอย่างดี

จากการศึกษาดังกล่าวจะสังเกตได้ว่า ความหมายของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ (Talented Child) มีพัฒนาการที่กว้างขวาง มีความสามารถของเด็กหลากหลายขึ้น ซึ่งแต่เดิมเน้นการพิจารณาจากระดับเชาวน์ปัญญาเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน แต่ภายหลังได้มีการนำความสามารถพิเศษหรือความถนัดเฉพาะด้านเข้ามาร่วมในการพิจารณาจนทำให้มีวิวัฒนาการที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจากความหมาย คำนิยามต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ

หมายถึง เด็กซึ่งผู้เชี่ยวชาญในวงการที่เกี่ยวข้องได้รับรองแล้วว่าเป็นเด็กที่มีความสามารถดีเยี่ยม เป็นที่ประจักษ์ เป็นผู้ที่ต้องการแผนการศึกษาพิเศษ และบริการซึ่งนอกเหนือไปจากเด็กปกติ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม เด็กเหล่านี้ได้แก่เด็กที่มีความสามารถสูง มีแววแสดงออกในความสามารถด้านต่าง ๆ ด้านใดด้านหนึ่งหรือรวมกันหลายด้านดังนี้ ความสามารถทางด้านเชาวน์ปัญญาโดยทั่วไป ความสามารถทางการเรียนเฉพาะด้านในสาขาใดสาขาหนึ่ง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสามารถในการเป็นผู้นำ ความสามารถในทางศิลปะและดนตรี นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ได้อีกว่า เด็กที่มีความสามารถพิเศษแต่ละคนจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป และอาจจะไม่ได้มีลักษณะดังกล่าวมาแล้วทั้งหมด ซึ่งเด็กเหล่านี้อาจจะมีลักษณะทั่วไป เหมือนหรือคล้ายคลึงกับเด็กปกติ

2. ลักษณะของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ศรียา นิยมธรรม (2540 : 54) ได้กล่าวว่า ลักษณะบางอย่างของเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่พอจะสังเกตได้มี 12 ข้อ ดังนี้

- 1) มีพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจที่เจริญเติบโตได้เร็วกว่าเด็กปกติ
- 2) มีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และง่ายดาย
- 3) มีความอยากรู้อยากเห็นอย่างจริงจัง ชอบซักถาม
- 4) มีความสามารถในการแก้ปัญหา การใช้สามัญสำนึกในชีวิตจริง
- 5) มีเหตุผล ความคิดดี
- 6) จดจำสิ่งที่เคยเห็นเคยอ่าน ได้อย่างรวดเร็ว และแม่นยำ
- 7) มีความรู้กว้างขวาง เกินวัย
- 8) ใช้คำศัพท์กว้างขวาง ถูกต้อง รู้จักคำศัพท์เป็นจำนวนมาก
- 9) มีความคิดริเริ่ม มีวิธีการ และแนวคิดแปลก ๆ แต่ใช้ได้ดี มีอารมณ์ขัน
- 10) เป็นคนต้นตัว เฉียบแหลม ว่องไว ช่างสังเกต
- 11) มีแรงจูงใจ และมีความมานะบากบั่น มีความตั้งใจจริงในการทำงาน
- 12) ชอบแสวงหาสิ่งท้าทายความคิด

เกรียงศักดิ์ สังข์ชัย (2542 : 5 – 7) กล่าวว่า ลักษณะนิสัยของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ สามารถแบ่งแยกตามลักษณะพื้นฐานการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ลักษณะด้านปัญญา

การแสดงออกของเด็กแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มจะบอกให้ทราบว่าเด็กมีศักยภาพในด้านใดดังต่อไปนี้

- (1) ความสามารถในการใช้สัญลักษณ์
- (2) ความสามารถในการจดจำสิ่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว
- (3) ความสามารถในการแยกแยะและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้มากมาย
- (4) ความสามารถในการรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้งต่างจากเด็กปกติ
- (5) ความพร้อมในการมองสิ่งต่างๆ อย่างชัดเจน
- (6) ความสามารถในการพูดชักชวนต่อกลุ่ม
- (7) ความอยากรู้อยากเห็นอย่างเข้มข้น
- (8) ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งที่ตนเองสนใจได้อย่างรวดเร็ว
- (9) ความสนใจต่อสิ่งต่างๆ อย่างหลากหลาย
- (10) ความพยายามในการพิสูจน์ความสามารถของตนเอง

2) ลักษณะด้านการแสดงออก

การแสดงออกจะครอบคลุม ไปถึงเด็กที่แสดงออกในด้านอารมณ์ ความรู้สึก และบุคลิกภาพ ซึ่งลักษณะการแสดงออกดังกล่าวอาจปรากฏดังนี้

- (1) ความรู้สึกต่อตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม
- (2) ชอบคบเพื่อนที่มีอายุมากกว่า
- (3) ขะมักเขม้นและมีความตั้งใจในการทำงานสูง
- (4) ชอบแสดงออกซึ่งความเป็นผู้นำ
- (5) ชอบความเป็นระบบ
- (6) ชอบความเป็นอิสระและคิดได้เอง
- (7) อารมณ์ขันอย่างมีเหตุผล
- (8) วิริยะอุตสาหะที่จะทำอะไรทุกอย่างให้ได้โดยไม่มีที่ติ

3) ลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์

ลักษณะที่ปรากฏต่อไปนี้ อาจพบได้ในเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

- (1) เขาวนปัญญาด้านความรู้ ความสามารถ อารมณ์ จิตใจสูง
- (2) ชอบประสบการณ์ใหม่ๆ ไม่ยึดมั่นกับสิ่งใดจนเกินไป
- (3) ความสามารถในการมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นภาพรวมทั้งหมด
- (4) ความคิดอิสระ บิดหมุน
- (5) ชอบสนุกกับการคิด ทำทางและผลงาน
- (6) ชอบเสาะแสวงหา ศึกษาและค้นคว้า
- (7) ไม่ชอบทำอะไรตามอย่างคนอื่นโดยไม่มีเหตุผล

ลักษณะนิสัยของเด็กดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของคูยฎี บริพัตร ณ อยุธยา (2542 : 36 - 39) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะนิสัยเด็กที่มีความสามารถพิเศษเมื่อเยาว์วัยไว้ 10 ข้อ ดังนี้

- 1) ใช้ศัพท์สูงเกินวัย
- 2) มีสายตาแหลมคม รู้จักสังเกตสิ่งต่าง ๆ มีความอยากรู้อยากเห็น
- 3) สามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และง่ายดายนกว่าเด็กปกติ
- 4) มีสมาธิเยี่ยม
- 5) มีความสนใจอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง
- 6) มีความสามารถที่จะเข้าใจสิ่งที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ ได้
- 7) มีทักษะสูงในการแยกแยะแฉกแจง และมีความโน้มเอียงที่จะเข้มงวดกวดขันกับตนเอง
- 8) มีความคิดนอกกระเบียบแบบแผน มีความรู้สึกลึกซึ้ง ว่องไวเป็นพิเศษ
- 9) สามารถอ่านหนังสือในระดับเดียวกับเด็กที่เรียนสูงกว่าสองชั้นเป็นอย่างน้อย
- 10) มีความถนัดและสนใจเป็นพิเศษ จะต่อเวลาให้เห็นตั้งแต่ยังเยาว์วัย

จากลักษณะเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่าลักษณะของเด็กที่มีความสามารถพิเศษแต่ละคนจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ซึ่งลักษณะที่โดดเด่นสามารถสังเกตได้คือ มีพัฒนาการทางร่างกายที่เจริญเติบโตได้เร็วกว่าเด็กปกติ มีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย มีความอยากรู้อยากเห็นอย่างจริงจัง มีความจำดี มีความรู้และใช้ศัพท์สูงเกินวัย มีความรู้สึกลึกซึ้งและว่องไว ดังนั้นเมื่อค้นพบความสามารถของเด็กได้ในเบื้องต้นก็ควรหาวิธีการวัดคุณลักษณะให้ชัดเจนต่อไป เพื่อจะได้พัฒนา และส่งเสริมความสามารถของเด็กให้เต็มตามศักยภาพ และดำเนินการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่เด็ก

3. ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ได้ 2 ทฤษฎี ดังนี้

3.1) ทฤษฎีโครงสร้างทางเชาวน์ปัญญา (The Structure of Intellectual Theory)

Guilford (1967 : 63 - 64) ได้เสนอแบบจำลองโครงสร้างทางเชาวน์ปัญญา โดยได้แบ่งสมรรถภาพทางสมองออกเป็น 3 มิติ คือ เนื้อหา (Content) วิธีการคิด (Operations) และผลของการคิด (Products)

มิติที่ 1 เนื้อหา (Content) หมายถึง เนื้อหาข้อมูล หรือสิ่งเร้า ที่สมองจะรับสิ่งเหล่านี้เข้าไปคิด แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1) เนื้อหาประเภทรูปภาพ (Figural Content) หมายถึง ข้อมูลประเภทรูปธรรมที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส ซึ่งบุคคลสามารถรับรู้ และทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดได้ เช่น ขนาด รูปร่าง

2) เนื้อหาประเภทสัญลักษณ์ (Symbolic Content) หมายถึง สิ่งเร้าหรือข้อมูลที่อยู่ในรูปของภาพ หรือเครื่องหมาย เช่น ตัวอักษร ตัวเลข รหัสต่าง ๆ

3) เนื้อหาประเภทภาษา (Semantic Content) หมายถึง ข้อมูลที่อยู่ในรูปของถ้อยคำที่มีความหมายต่าง ๆ กัน เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความคิดทางภาษา และสามารถใช้ติดต่อสื่อสารได้ เช่น คำว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง

4) เนื้อหาประเภทพฤติกรรม (Behavioral Content) เป็นข้อมูลที่แสดงอาการ กิริยา และการกระทำที่สามารถสังเกตเห็น รวมทั้งทัศนคติ การรับรู้ การคิด เช่น การยิ้ม

มิติที่ 2 กระบวนการคิด (Operations) เป็นมิติที่แสดงการทำงานของสมอง กระบวนการคิด เมื่อรับเนื้อหาเข้ามาแล้ว ในลักษณะต่างๆ 5 ลักษณะ คือ

1) การรับรู้และการเข้าใจ (Cognition) คือ ความสามารถทางสมองของบุคคลในการที่จะรู้จัก และสามารถตีความต่อสิ่งเร้า เกิดการรับรู้ การเข้าใจในสิ่งนั้น ๆ และสามารถบอกได้ทั้งสิ่งที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน และสิ่งที่เคยมีประสบการณ์มาแล้ว

2) การจำ (Memory) คือ ความสามารถของบุคคลที่จะเก็บสะสมความรู้ ข้อมูลไว้ทั้งในระยะเวลานั้น ๆ และระยะเวลานาน สามารถระลึกได้ในรูปแบบเดิม เมื่อต้องนำมาใช้

3) การคิดแบบอนกนัย (Divergent Thinking) หรือการคิดแบบกระจัดกระจาย เป็นกระบวนการทางความคิดของสมองที่คิดได้หลายทิศทาง คิดหาคำตอบโดยไม่จำกัด ทำให้ได้ความคิดที่แปลกใหม่จากสิ่งเร้าที่กำหนด

4) การคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking) หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลที่สามารถสรุปหาคำตอบที่ดีที่สุด ถูกต้องที่สุด จากคำตอบหลาย ๆ คำตอบ

5) การประเมิน (Evaluation) หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลในการที่จะตัดสินเกี่ยวกับความคิดหรือความถูกต้องเหมาะสม จากข้อมูลที่กำหนดให้ หรือการคิดค้นของคน

มิติที่ 3 ผลของการคิด (Products) เป็นมิติที่แสดงถึงผลที่ได้จากการทำงานของสมอง กระบวนการคิด เมื่อสมองได้รับข้อมูลจากมิติที่ 2 และใช้ความสามารถในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เป็นการคิดตามมิติที่ 1 ผลที่ได้ออกมาเป็นมิติที่ 3 ซึ่งมี 6 ลักษณะ คือ

1) หน่วย (Units) หมายถึง สิ่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะของตัวเอง ที่แตกต่างไปจากสิ่งอื่น เป็นส่วนย่อยที่ถูกแยกออก

2) จำพวก / กลุ่ม (Classes) หมายถึง ประเภท จำพวก หรือกลุ่มของหน่วยที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะร่วมกัน เช่น ผลไม้ ได้แก่ เงาะ มะม่วง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น แมว สุนัข

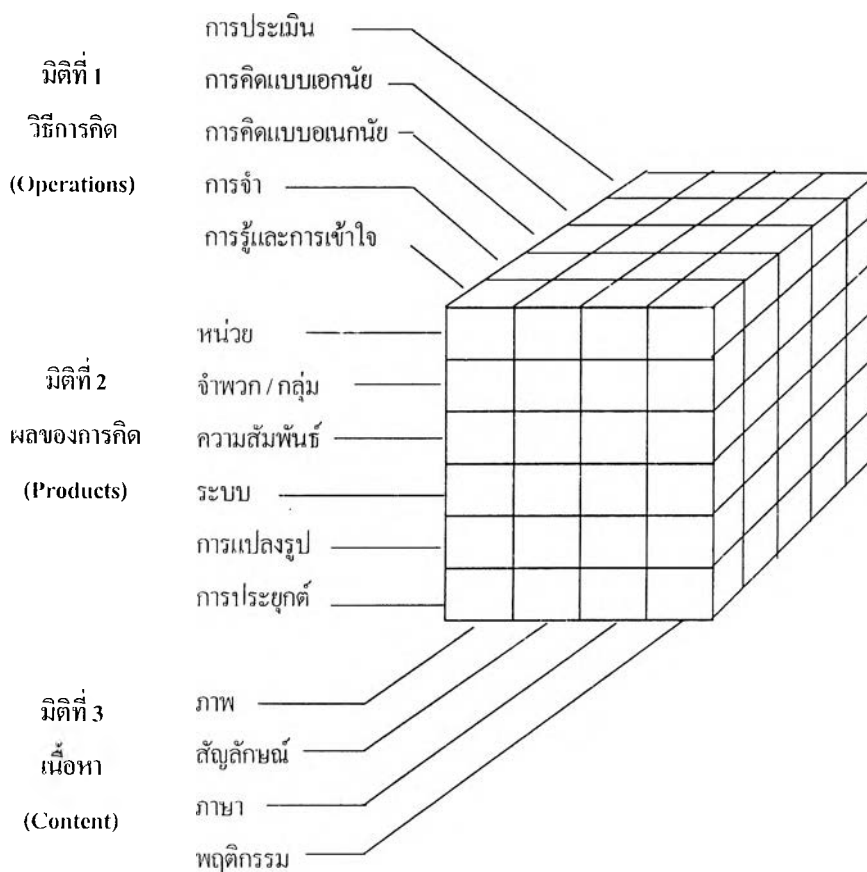
3) ความสัมพันธ์ (Relation) หมายถึง ผลของการเชื่อมโยงความคิดแบบต่าง ๆ หรือหลายประเภทเข้าด้วยกัน ซึ่งอาศัยลักษณะบางประการเป็นเกณฑ์หาความสัมพันธ์ อาจอยู่ในรูปหน่วยกับหน่วย จำพวกกับจำพวก กลุ่มกับกลุ่ม หรือระบบกับระบบ เช่น โต๊ะกับเก้าอี้

4) ระบบ (Systems) หมายถึง ผลที่เกิดจากการจัดรวมรูปแบบของส่วนย่อยที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น โจทย์คณิตศาสตร์ คำโครงการเขียนรายงาน

5) การแปลงรูป (Transformation) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง การให้คำนิยามใหม่ หรือจัดองค์ประกอบของสิ่งเร้า การตีความข้อมูล การขยายความออกมาเพื่อนำไปใช้ในรูปแบบใหม่ หรือเพื่อนำไปใช้ในวัตถุประสงค์อื่น เช่น ดอกฝ้ายมาจากต้นฝ้าย มาทำเป็นเส้นฝ้ายแล้วนำไปทอเป็นผืน

6) การประยุกต์ (Implications) หมายถึง การคาดหวัง หรือความเข้าใจในการนำข้อมูลไปใช้ขยายความเพื่อการพยากรณ์หรือคาดคะเนด้วยเหตุและผล จากข้อมูลที่กำหนดไว้ นำมาปรับปรุงให้เป็นประโยชน์ และให้เกิดความแตกต่างไปจากเดิม

รวมทั้ง 3 มิติประกอบกันทำให้ได้โครงสร้างทางเชาวนปัญญาซึ่งประกอบด้วย 120 แบบ ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 แบบจำลอง โครงสร้างทางเชาวน์ปัญญาของ Guilford

ที่มา : “The Guilford (1967) Structure of Intellectual Model” quoted in Gary & Sylvia. (1994 : 159)

ทฤษฎีโครงสร้างทางเชาวน์ปัญญาของ Guilford สามารถอธิบายเกี่ยวกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษได้ว่าเป็นผู้ที่สามารถประสานกระบวนการคิด (Operation) โดยมีเนื้อหา (Content) เป็นสิ่งเร้า ก่อให้เกิดผลของการคิด (Product) ในหลากหลายลักษณะออกมา

3.2) Dabroski's Theory (1977)

เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษในลักษณะที่ช่วยอธิบายถึงพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กได้เป็นอย่างดีโดย Kazimierz Dabroski (1902 – 1980) เป็นจิตแพทย์และนักจิตวิทยาชาวโปแลนด์ ได้พัฒนาทฤษฎีชื่อว่า “Theory of Positive Disintegration” (การแผ่กระจายในเชิงบวก) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายกลไกทางจิตวิทยาของคนที่มีความสามารถพิเศษที่มีโครงสร้างทางความคิดและจิตใจที่ละเอียดอ่อนในรูปแบบที่สูงและซับซ้อนกว่าคนทั่วไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งภายในที่รุนแรง ทฤษฎีของเขาเป็นที่รู้จักกันในนาม “ทฤษฎีการพัฒนาทางอารมณ์ของ Dabroski” (Dabroski's Theory of Emotional Development) ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ระดับดังนี้

ระดับที่ 1 Primary Integration

เป็นระดับของคนที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง คนระดับนี้จะขาดศักยภาพในการให้ความรักความเมตตา หรือการตรวจสอบตนเอง หากมีอะไรผิดพลาดมักจะโทษผู้อื่นหรือโทษภัยภายนอก ไม่มีความรับผิดชอบ ไม่มีการยับยั้งชั่งใจ เป้าประสงค์ของชีวิตคือความร่ำรวย ความสำเร็จ อำนาจ การยกย่องสรรเสริญ และความมีชัย

คนที่อยู่ในกลุ่มนี้มีความสนใจในคนอื่นน้อยมาก ชอบการต่อสู้แข่งขัน และหาทางให้ตนเองประสบความสำเร็จในทุกทาง

ระดับที่ 2 Unilevel Disintegration

คนในระดับนี้จะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของกลุ่มสังคม มักจะพูดจา มีเหตุผลมีศีลธรรม แต่มักจะหวาดกลัว ลังเล และไม่กล้าตัดสินใจ เพราะความขัดแย้งภายในระหว่างค่านิยมกับความต้องการของตน ไม่สามารถสร้างความมั่นคงทางค่านิยมหรือคุณค่าในตนเองได้ ยึดติดกับความคิดเห็นของคนอื่น มีความหวาดกลัวต่อการลงโทษ

ในระดับนี้การยึดตนเองเป็นศูนย์กลางเริ่มสลายลงบ้าง มีความหวังใยกคนอื่นมากกว่าในระดับแรก แต่คนกลุ่มนี้ไม่สามารถสร้างมิตรภาพที่ยั่งยืน เพราะยังติดอยู่กับความคิดเห็นของผู้อื่นมาก

ระดับที่ 3 Spontaneous Multilevel Disintegration

ระดับนี้คนจะพัฒนาในเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าในตนเอง เริ่มมีความคิดขัดแย้งในตน มีความไม่พอใจในตน มีการต่อสู้ที่จะยกระดับตนให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น มีความหวังใยกผู้อื่นมากขึ้น มีการพัฒนาพลังความคิดและจิตใจไปในทางที่ดีและนำไปสู่การหาศีลธรรมในชีวิต Dabroski ถือว่าระดับนี้เป็นระดับสำคัญที่คนเริ่มแยกตัวออกจากพฤติกรรมทางลบอย่างชัดเจนขึ้น

ระดับที่ 4 Organized Multilevel Disintegration

คนที่อยู่ในระดับนี้จะมีอิสระในความคิดและการแสดงออก สามารถยืนอยู่บนความถูกต้องและสัจการแห่งตน มีความตระหนักรู้ในตนเอง มีช่องว่างระหว่างอุดมการณ์และการกระทำที่แท้จริงน้อยมาก มีโครงสร้างภายในที่เข้มแข็งในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ละทิ้งความก้าวร้าวและความขัดแย้งในตนเองได้มาก เนื่องจากมีระบบตรวจสอบเกี่ยวกับตนเองได้ชัดเจน มีความเข้าใจในตน มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นที่เป็นแบบอย่างของผู้ที่มีความสามารถพิเศษควรมีคนในระดับนี้เทียบได้กับคนที่อยู่ในระดับ Self - Actualization ของ Maslow

ระดับที่ 5 Secondary Integration

เป็นระดับสูงสุดเนื่องจากความขัดแย้งภายในหมดไป สามารถยกระดับขึ้นโดยอุดมการณ์แห่งตน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างค่านิยม อุดมการณ์ และชีวิตจริงของตนเอง เป็นพลังที่แผ่กระจายที่ชัดเจนเหนือคนอื่น ชีวิตอยู่เพื่อให้มากกว่าเพื่อรับ และเพื่ออุทิศตนเพื่อคนอื่นด้วยความรักความกรุณาต่อคนทั่วไปโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา และพร้อมที่จะปกป้องมนุษย์ที่ทุกข์ยากด้วยความรักและความกรุณา มีความศรัทธาต่อความดี ไม่สั่นคลอน เป็นคนที่มีอุดมการณ์สมบูรณ์ ตัวอย่างบุคคลเหล่านี้ที่เป็นแบบอย่างให้ผู้ที่มีความสามารถพิเศษได้เจริญรอยตาม เช่น พระอาจารย์มั่น ภูริทัต มหาคณานธิ แม่ชี Teresa

Shula Sommers (1981 อ้างถึงใน อุทัยย์ โปธิสุข, 2544 : 29 - 31) ได้ทำวิจัยกับกลุ่มคนที่มีความสามารถพิเศษพบว่าความสามารถเชิงปัญญา และการตอบสนองทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ความสามารถเชิงปัญญาเป็นศักยภาพที่ทำให้บุคคลมีความสามารถที่จะมองเห็นประเด็นต่างๆ มีวิสัยทัศน์ในหลายมิติ บุคคลที่ได้พัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองแล้ว เมื่อถูกต่อต้านหรือทำลายคุณค่าที่สร้างขึ้นมาภายใน ก็จะแสดงภาวะทางอารมณ์ที่รุนแรงออกมาได้

นอกจากนี้ยังพบอีกว่าผู้ที่มีความสามารถพิเศษ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีเชาวน์ปัญญาสูงนั้น มีโครงสร้างทางประสาทที่ละเอียดอ่อนและมีความไวเกินกว่าคนทั่วไป นักประสาทวิทยาหลายคนเชื่อว่าความสามารถในการโยงใยความคิดที่พิศดารจะส่งผลกระทบต่อระบบประสาทให้ตึงเครียด และความรู้สึกที่ไวเกินกว่าคนทั่วไปนั้น จะสามารถก่อให้เกิดความขัดแย้งภายใน และเกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่แสดงออกมาได้ คุณสมบัติของความไวในการรับรู้สิ่งต่างๆ นี้เองที่ทำให้เด็กกลุ่มนี้เป็นคนอ่อนไหวเกินเด็กทั่วไป แยกแยะสิ่งต่าง ๆ ในรายละเอียด วิเคราะห์วิจารณ์ มีวิจารณ์ญาณเกี่ยวกับตนเองและคนอื่น แรงผลักดันนี้อาจก่อให้เกิดอาการภายนอกที่ทำให้คนทั่วไปเข้าใจผิดว่าเป็นเด็กสมาธิสั้น (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) หรือเป็นพวก “ก่อกวน” (Distractible) เด็กพวกนี้ไม่ได้มีความผิดปกติในลักษณะที่เป็นอาการทางพฤติกรรม เพียงแต่ต้องการคำแนะนำในการกลั่นกรอง เลือกว่าจะตอบสนองสิ่งเร้าที่อยู่รอบตัวอย่างเป็นระบบ แทนการตอบสนองทุกอย่างโดยไม่เลือก

จากความแตกต่างของระบบประสาทสมอง เซอวันปัญญา และอารมณ์ของผู้ที่มีความสามารถพิเศษนั้น ได้ถูกพัฒนามาตั้งแต่เยาว์วัยจนถึงวัยเป็นผู้ใหญ่ ความแตกต่างนี้เองที่มักทำให้คนทั่วไปเข้าใจผิด การให้คำปรึกษาแนะนำหรือการช่วยเหลือทางจิตวิทยากับคนกลุ่มนี้ต้องไม่ใช่วิธีธรรมดา เช่น การแนะนำพื้ๆ เท่านั้น แต่จะต้องเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของพวกเขาด้วย

4. หลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

การจัดหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ต้องคำนึงถึงคุณลักษณะความสามารถ ความต้องการที่เด็กมีอยู่เป็นเกณฑ์ จึงจะสามารถวางเป้าหมายในการจัดหลักสูตร ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการให้ได้มากที่สุด

ผดุง อารยะวิญญู (2533 : 157) กล่าวว่า หลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ จะต้องสอดคล้องกับความต้องการ และความสามารถของเด็ก หลักสูตรจะต้องมีลักษณะ 4 ข้อ ดังนี้

1) ส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสนในการพัฒนาศักยภาพและความสามารถพิเศษเต็มที่ โดยเน้นเกี่ยวกับความต้องการ การตัดสินใจ การวางแผน การใช้ความสามารถ การให้เหตุผล การสื่อสาร และการสร้างสรรค์

2) ส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาต่างๆ โดยใช้ความรู้ ความสามารถ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เกิดจากเด็กเอง โดยให้เด็กเป็นต้นคิด

3) ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็กโดยให้พัฒนาความสามารถทั้งทางกาย อารมณ์ และสังคมของเด็ก การส่งเสริมดังกล่าวอาจทำได้โดยการให้เด็กรับผิดชอบโครงการต่าง ๆ

4) เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ โดยเน้นการทดลองในลักษณะต่างๆ รวมทั้งการวิจัยเพื่อให้เด็กรู้จักแสวงหาความรู้ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเด็กจะได้ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่

อุษณีย์ โพธิ์สุข (2537 : 158) กล่าวถึงการจัดทำหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษนั้นมีข้อควรคำนึงถึง 7 ประการ กล่าวคือ

1) เนื้อหาในหลักสูตรนั้น ควรมุ่งเน้นและจัดรูปของการรวบรวมสะสมทั้งในด้านกว้างและด้านลึก แต่ละรายการต่างๆ ปัญหาต่างๆ และควรเป็นการบูรณาการทั้งในด้านความรู้ และกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบได้

2) ควรที่จะเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาทักษะในการคิด และสามารถนำไปใช้ในการปรับความรู้ที่มีอยู่ให้ทันสมัย

3) ควรที่จะเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำการทดลอง สำรวจ ค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทดสอบการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่มีอยู่ และยังเป็นการพัฒนาทัศนคติที่มีต่อความรู้ว่ามีคุณค่า

- 4) การเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดริเริ่มสร้างโครงการเอง และตัดสินใจเลือกในสิ่งที่เรียนรู้และก้าวหน้า
- 5) ควรได้รับการกระตุ้นให้ทำการค้นคว้า ตัดสินใจ เลือกข้อมูลและใช้แหล่งค้นคว้าที่เหมาะสม
- 6) เปิดโอกาสให้เด็กได้เข้าใจตนเองและความสัมพันธ์ระหว่างตนเองสังคม และวัฒนธรรม
- 7) การประเมินหลักสูตรนั้นควรจะสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ โดยเน้นที่กระบวนการคิดขั้นสูง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทั้งในด้านการปฏิบัติและผลิตผลที่ปรากฏ

หลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ มีหลักการสำคัญในการจัดคือต้องสนองลักษณะความต้องการของเด็กให้มากที่สุด ขยาย และพัฒนาเนื้อหาในหลักสูตรให้เพิ่มขึ้นทั้งในด้านความรู้ ทักษะ ทักษะคิด เปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาทักษะในการคิด ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็กโดยให้เด็กได้พัฒนาความรับผิดชอบความสามารถทั้งกาย อารมณ์ และสังคมของตนเอง การเรียนการสอนจะเน้นที่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีบรรยากาศส่งเสริมความเป็นอิสระของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ของเด็กให้ถึงขีดสูงสุด

5. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรปกตินั้นไม่สามารถตอบสนองต่อความสามารถ และความต้องการที่มีอยู่ของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เนื่องจากพวกเขาเป็นเด็กที่มีความสนใจอย่างกว้างขวาง และมีความสามารถหลายด้านแตกต่างกัน การจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้ ควรเน้นความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นหลัก และจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสามารถของแต่ละบุคคล การจัดการศึกษาจะต้องจัดให้มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กที่มีอยู่ให้ได้มากที่สุด

ประพิมพ์พรรณ โชคสุวรรณสกุล (2532 : 76) ได้เสนอโครงการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษว่าเป็นโครงการที่โรงเรียนในระดับต่างๆ ควรจัดให้เหมาะสมกับความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความสนใจของเด็ก ซึ่งโครงการมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ

- 1) เน้นหลักสูตรที่หลากหลาย มีกระบวนการ และเนื้อหาในระดับสูงกว่าชั้นที่เด็กกำลังเรียนอยู่
- 2) มีกลวิธีการสอนที่เหมาะสมกับวิธีการเรียนของเด็ก และมีเนื้อหาสาระตามหลักสูตร

3) การจัดกลุ่มพิเศษ มีโครงการที่เหมาะสมกับเด็กโดยเฉพาะ เช่น การจัดชั้นพิเศษ การสัมมนา การจัดศูนย์วิชาการ

ผดุง อารยะวิญญู (2533 : 158) กล่าวว่า เด็กที่มีความสามารถพิเศษเป็นเด็กที่มีความสนใจกว้างขวางและมีความสามารถหลายด้านแตกต่างกันไปในแต่ละคน ดังนั้นการวางแผนเพื่อจัดการศึกษาควรเน้นความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นหลัก และจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสามารถของแต่ละบุคคล การจัดการศึกษาจะมีประสิทธิภาพหากจัดตามวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและมีการศึกษาอย่างละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของเด็ก การจัดหลักสูตรตลอดจนวิธีสอนจะต้องสอดคล้องกับผลการศึกษา ความสามารถและความต้องการของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ โดยมีจุดมุ่งหมายสำหรับการจัดการศึกษา 5 ข้อ ดังนี้

1) เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนซึ่งจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพของตนให้ถึงขีดสูงสุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการตัดสินใจ การวางแผน การแสดงความสามารถ การให้เหตุผล การสร้างสรรค์ และการสื่อสารกับผู้อื่น

2) เพื่อจัดโอกาสได้ใช้ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์และจินตนาการในการแก้ปัญหา

3) เพื่อจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อเด็กในการแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบ และความสามารถทั้งในด้านวิชาการ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ อันจะทำให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษได้พัฒนาทักษะพิเศษของตน

4) เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปของสหวิทยาการ การใช้สื่อผสม และความรู้ในหลายระดับ เพื่อให้เด็กเรียนรู้ความสามารถของตน

5) เพื่อจัดโอกาสแก่เด็กในการเพิ่มพูนประสบการณ์ของตนทั้งในแนวกว้าง และแนวลึกตามความสนใจของเด็ก โดยเน้นความรับผิดชอบและอิสรภาพทางปัญญา

ประพิมพ์พรรณ โชคสุวัฒน์สกุล (2535 : 77 – 86) กล่าวว่า โครงการการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่ดี และมีประสิทธิภาพจะต้องสามารถสนองความต้องการเฉพาะบุคคลของเด็กให้มากที่สุด การจัดโครงการการศึกษาแบ่งออกได้ 4 แบบ ดังนี้

1) การจัดกลุ่มตามความสามารถ (Ability Grouping) การจัดกลุ่มตามความสามารถเป็นการแบ่งเด็กออกเป็นกลุ่มๆ โดยให้เด็กที่มีความสามารถระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน การจัดแบบนี้จะทำให้มีห้องเรียนสำหรับเด็กเก่ง เด็กปานกลาง และเด็กเรียนช้า

การจัดกลุ่มตามความสามารถแบ่งออกได้ 5 แบบ ดังนี้

(1) การจัดกลุ่มเฉพาะในห้องเรียนปกติที่มีนักเรียนคละรวมกันทั้งเด็กเก่ง เด็กปานกลางและเด็กอ่อน วิธีนี้มักพบในโรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนที่ไม่เน้นการจัดกลุ่มตามความสามารถ ครูผู้สอนอาจจัดกลุ่มเฉพาะขึ้นในห้องเรียนของตน โดยจัดให้มีกิจกรรมที่หลากหลายกิจกรรมที่ยากจะทำให้เด็กเก่งร่วมกันทำงาน แล้วนำเสนอผลงานในชั้นเรียน

(2) การจัดกลุ่มเป็นบางเวลา โดยให้เด็กเก่งมารวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันอาจจัดเป็นชั่วโมงกิจกรรมบ่ายวันศุกร์ กิจกรรมก่อนโรงเรียนเช้าหรือหลังเลิกเรียน กิจกรรมวันเสาร์ ฯลฯ กิจกรรมที่จัดให้ควรเป็นกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับความสนใจหรือความสามารถของเด็กในกลุ่ม โดยมีโรงเรียน หรือสมาคมในสังคมที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน

(3) การจัดกลุ่มพิเศษเป็นบางวันสำหรับให้เด็กได้เรียน หรือทำกิจกรรมเฉพาะวิชา ในกลุ่มที่มีความสามารถอยู่ในระดับเดียวกัน และวิชาอื่น ๆ ก็เรียนกับกลุ่มตามห้องเรียนปกติ

(4) การจัดชั้นเรียนพิเศษ เป็นการแบ่งกลุ่มให้เด็กเรียนเก่งอยู่ชั้นเดียวกันตลอด และให้ทำกิจกรรมร่วมกับเด็กกลุ่มอื่น เฉพาะกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาการ เช่น กิจกรรมกีฬา

(5) การจัดโรงเรียนพิเศษสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนเฉพาะด้านให้แก่เด็กที่ต้องการ และสนใจเป็นพิเศษ

2) การเร่งเรียน (Acceleration) หลักการจัดการศึกษาแบบเร่งเร็ว คือ การให้เด็กที่เรียนเก่งมากได้มีโอกาสเรียนเร็วที่สุดเท่าที่จะได้ตามความสามารถของเด็ก การเร่งเรียนเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดในการท้าทายความสามารถของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เพราะช่วยหลีกเลี่ยงความน่าเบื่อหน่าย และเป็นการประหยัดเวลาของผู้เรียน สำหรับการศึกษแบบเร่งเรียนนั้น Singleton and Hartman (1980 : 62 – 64 อ้างถึงใน ศรียา นิยมธรรม, 2535 : 79 – 80) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) การเร่งเรียนแบบรวบยอด (Gross Acceleration) โดยให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษเรียนเร็วกว่าเด็กปกติทั่วไป เช่น การเรียนชั้นอนุบาลหรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อนอายุ เกณฑ์ปกติ และเมื่อพบว่าเด็กมีความพร้อมก็ให้ข้ามชั้น ไปเรียนชั้นที่สูงกว่า

(2) การเร่งเรียนแบบเลือกวิชา (Selective Acceleration) วิธีนี้ใช้เมื่อพบว่าเด็กเก่งเฉพาะวิชาผลการเรียนที่สูงกว่าเพื่อนร่วมชั้น แล้วจึงให้เรียนในชั้นสูงกว่า หรือวิชาหลักสูตรชั้นเฉพาะวิชานั้น ๆ

(3) การเร่งเรียนแบบดัดแปลง (Adaptive Acceleration) เป็นการเร่งเรียนที่ดัดแปลงให้เหมาะกับความต้องการของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งก็คือการสอนเสริม วิธีนี้ใช้ได้กับทุกระดับชั้น โดยให้เด็กอยู่ระดับเดียวกับเพื่อนร่วมชั้น แต่ให้โอกาสเด็กเหล่านี้ได้ทำงานและก้าวหน้าเพิ่มเติมในสาขาวิชาที่ตนถนัดและมีความสามารถพิเศษ เนื้อหาวิชาที่ศึกษาจะสูงกว่า มีความยากกว่า ละเอียดกว่าที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นปกติ

3) การสอนเสริม (Enrichment) หมายถึง การให้สิ่งที่มีคุณค่า และพึงปรารถนาเพิ่มขึ้น ในทางการศึกษา การสอนเสริมรวมถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลายที่เพิ่มเติมจาก

โครงการปกติของโรงเรียน โครงการสอนเสริมสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ จะจัดเสริมทั้งในด้านเนื้อหาและกิจกรรมที่มากกว่าความต้องการของเด็กปกติ

4) การแนะแนวและการบริการให้คำปรึกษา โครงการแนะแนวเป็นบริการที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือนักเรียนทุกคน เด็กที่มีความสามารถพิเศษต่างจากเด็กทั่วไปที่แม่จะได้รับความช่วยเหลือน้อยกว่าแต่ก็สามารถเรียนรู้ได้เร็วกว่า อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าเด็กไม่ต้องการความช่วยเหลือ ที่จริงแล้วเด็กเหล่านี้ต้องการความช่วยเหลือและความสนใจเป็นพิเศษ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2536 : 119 – 120) ได้ทำการประเมินผลการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ พบว่ารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสรุปได้ 12 ข้อ ดังนี้

- 1) รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ควรมีความหลากหลายในรูปแบบโดยคำนึงระดับเขavnปัญญาและความสามารถของเด็กแต่ละกลุ่ม / คน
- 2) ควรคัดแยก (Identify) ออกมาให้ได้ว่าเด็กมีความสามารถพิเศษเฉพาะด้านใด แล้วจึงจัดการเรียนการสอนโดยเน้นในเรื่องนั้น ๆ รวมทั้งควรทำตั้งแต่ระดับประถม และมัธยมศึกษามากกว่าจะเริ่มที่ระดับมหาวิทยาลัย
- 3) ควรให้เด็กมีความคิดเป็นอิสระ
- 4) ควรจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะ ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา จัดอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้สอน แต่บางกิจกรรมอาจจะเข้าศึกษาร่วมกับนักเรียนคนอื่น ๆ
- 5) เด็กที่มีความฉลาดมากเป็นพิเศษ ไม่จำเป็นต้องจัดสอนพิเศษ แต่ควรให้เด็กเหล่านี้มีเวลาเป็นของตัวเองมากขึ้นจะได้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และให้มีแหล่งที่เด็กจะค้นคว้าหาความรู้ได้อย่างเพียงพอและสะดวก กล่าวคือจัดให้มีห้องสมุด และตำราให้มากเพียงพอรวมทั้งอุปกรณ์การเรียนที่มีคุณภาพ
- 6) ควรจัดให้เด็กเรียนในโครงสร้าง 3 ปี ร่วมกับเด็กในโครงการอื่น ๆ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ เหมือนนักเรียนปกติทั่วไป
- 7) ควรจัดให้นักเรียนได้เลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรีตามความต้องการ และความจำเป็นที่จะต้องใช้ในการวางแผนอนาคตของนักเรียน และเน้นให้นักเรียนมีทักษะกระบวนการในการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง
- 8) จัดเป็นชั้นเรียนเฉพาะ แต่ควรให้เด็กในโครงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอื่นๆ เหมือนนักเรียนปกติทั่วไป
- 9) ควรใช้ระบบไม่มีชั้นเรียน (Classless System) เช่น การจัดศูนย์วิชาการ เพื่อให้นักเรียนสามารถเข้ามาเรียนตามความสามารถของตนเอง
- 10) ควรเปิดหลักสูตรภาคฤดูร้อน ซึ่งมีวิชาที่ยาก อยู่ในระดับสูง

11) โรงเรียนควรมีแผนการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษเป็นกรณีพิเศษ หรือเป็นรายกรณี

12) ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เน้นให้เกิดกระบวนการทางความคิด และการแก้ปัญหา มีความพร้อมด้านวิทยาศาสตร์ ผู้สอนในโครงการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์สามารถเป็นผู้แนะแนว กระตุ้นให้นักเรียนมีกำลังใจในการเรียน มีงบประมาณพร้อมที่จะสนับสนุนในด้านการเรียนและกิจกรรมที่นักเรียนเสนอ จัดการเรียนเป็นกลุ่มย่อย และให้นักเรียนเลือกเรียนในสาขาที่ตนเองมีความถนัด และสนใจเป็นพิเศษ

สำหรับการจัดการศึกษานั้นอาจกระทำได้ 4 วิธี ดังนี้

1) การจัดกลุ่มเด็กตามความสามารถ (Ability Grouping) คือการจัดให้เด็กอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มเพื่อประโยชน์ในการให้การศึกษาแก่เด็ก การจัดกลุ่มจะต้องมีเกณฑ์ที่แน่นอน มีวัตถุประสงค์เฉพาะ การจัดกลุ่มไม่ว่าจะใช้เกณฑ์ใดจะต้องส่งเสริมการเรียนรู้ และความสามารถของเด็ก ซึ่งมีแนวทางในการจัดการศึกษา 3 แบบ ดังนี้

1.1) จัดชั้นพิเศษ จัดชั้นเด็กเก่งไว้ต่างหาก

1.2) จัดกลุ่มพิเศษ โดยจัดกลุ่มไว้เป็นกลุ่มเล็กๆ จำนวน 8 – 15 คน แล้วสอนแบบเข้มข้น เนื้อหาแตกต่างไปจากคนอื่นในระดับชั้นเดียวกัน

1.3) จัดโรงเรียนพิเศษโดยเฉพาะ

2) การสอนเสริม (Enrichment) เป็นวิธีการในการจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กได้รับความรู้และประสบการณ์ทางวิชาการทั้งในแนวกว้างและแนวลึก เน้นให้เด็กได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ หาความสัมพันธ์โดยใช้วิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการค้นหาความจริงโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 แบบ ดังนี้

2.1) การศึกษาอิสระโดยหาความรู้ และค้นหาคำตอบด้วยตนเองโดยใช้วิธีการวิจัย

2.2) ใช้ชุดการสอนที่จัดให้เด็กโดยเฉพาะให้เด็กเรียน และหาคำตอบเอง

2.3) สอนเร่งในบางวิชา โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ ให้เด็กเลือกและเรียนนอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้ในตำราเรียน

2.4) สอนเป็นทีม นักเรียนที่สนใจเรียนวิชากับครูที่เชี่ยวชาญด้านหนึ่ง ส่วนนักเรียนที่สนใจวิชาอื่น ไปเรียนกับครูที่เชี่ยวชาญด้านอื่น ทางโรงเรียนได้ใช้ความชำนาญของครูเต็มที่

2.5) สอนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ จัดสัมมนาย่อยสำหรับนักเรียนกลุ่มเล็ก ๆ และเรียนลึกในเนื้อหาเฉพาะด้าน

2.6) บรรยาย/สาริต โดยผู้เชี่ยวชาญพิเศษ เชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาบรรยาย

3) การเร่งเรียน (Acceleration) เป็นการสอนเด็กในระดับที่สูงขึ้น ทั้งในลักษณะของเนื้อหาวิชาและระดับชั้นเรียนที่สูงกว่าเด็กในวัยเดียวกัน ซึ่งอาจจะทำได้หลายรูปแบบ แต่สิ่งที่สำคัญจะต้องป้องกันไม่ให้เกิดช่องว่างระหว่างพัฒนาการทางวิชาการกับพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ และสังคมของเด็ก ควรมีการศึกษาถึงความสามารถ และความต้องการตลอดจนจุดบกพร่องของเด็กแต่ละคน โดยละเอียด ก่อนจัดการศึกษาให้กับเด็ก วิธีการเร่งเรียนมี 3 แบบ ได้แก่

3.1) การเรียนข้ามชั้น

3.2) การเข้าเรียนก่อนเกณฑ์อายุ

3.3) การจัดให้เรียนวิชาในระดับมหาวิทยาลัยเมื่ออายุยังน้อย

4) การจัดกิจกรรมพิเศษ

นอกจากวิธีการจัดการศึกษาดังกล่าวแล้ว ผดุง อายะวิญญู (2541 : 98 -- 103) ยังได้กล่าวถึงวิธีสอนเด็กที่มีความสามารถพิเศษไว้ 11 แบบ ดังนี้

1) การเรียนแบบรู้แจ้ง (Mastery Learning) เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน ตามระดับความสามารถของเด็ก โดยครูแจกแจงเนื้อหาวิชาออกเป็นขั้นย่อย ๆ หลาย ๆ ชั้น แล้วให้เด็กได้เรียนตามทีละชั้น ตามความสามารถจนกระทั่งเด็กเรียนด้วยตนเองครบหน่วยของเนื้อหาที่ครูกำหนด การเรียนรู้แบบนี้เป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่ทำให้เด็กได้เรียนตามความสามารถ

2) การจัดหลักสูตรให้กระชับรัด (Curriculum Compacting) เป็นการปรับปรุงหลักสูตรวิธีหนึ่งเพื่อให้เหมาะสมกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ โดยจุดมุ่งหมายเน้นให้เด็กได้เรียนในเนื้อหาวิชาที่เป็นจุดสำคัญจริง ๆ ในบางครั้ง จึงจำเป็นต้องตัดกิจกรรมการเรียนบางอย่างออกไปเมื่อครูเห็นว่าเด็กมีทักษะแล้ว จึงจะเรียนเนื้อหาวิชาที่ยากขึ้น

3) การคิดเชิงวิจารณ์ (Critical Thinking) เป็นการสอนให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผลก่อนตัดสินใจ และจะได้ไม่หลงเชื่อใครง่าย ๆ ว่าข้อมูลที่ได้รับมาถูกต้องหรือไม่เพียงใด ควรเลือกเชื่อข้อมูลประเภทใด เมื่อทราบแหล่งที่มาของข้อมูลแล้ว จะต้องพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลว่า น่าเชื่อถือหรือไม่ พิจารณาถึงข้อดีข้อเสียก่อนตัดสินใจ บางครั้งอาจมีการตั้งสมมุติฐานไว้ใจแล้วหาข้อพิสูจน์ว่าเป็นจริงหรือไม่ จึงจะทำการตัดสินใจได้ถูกต้อง

4) ศูนย์การเรียน (Learning Centers) เป็นการจัดมุมใดมุมหนึ่งของห้องเรียน หรือในโรงเรียน หรือศูนย์ที่เน้นเนื้อหาวิชาใดวิชาหนึ่งตามเนื้อหาในหลักสูตร แล้วให้เด็กเข้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองตามศูนย์ที่ครูจัดไว้ เด็กบางคนอาจมีความสนใจในเนื้อหาที่นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ครูอาจจัดตั้งศูนย์พัฒนาความสนใจ (Interest Development Center – IDC) ขึ้น เพื่อให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้

5) การคิดระดับสูง (High – level Thinking) เป็นการสอนให้เด็กเรียนรู้ตามแนวความคิดของนักการศึกษาชาวอเมริกัน ชื่อ Benjamine Bloom ซึ่งกล่าวว่า การสอนให้มีความรู้ และความเข้าใจในเนื้อหาวิชาเป็นการสอนให้มีความรู้ในระดับต่ำ (Low - Level Thinking) ครูควรจะสอนให้เด็กรู้จักการนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผลสิ่งที่เรียนดีหรือไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์อย่างไร จึงจะถือได้ว่าประสบความสำเร็จ เพราะนั่นคือการสอนให้เด็กรู้จักใช้ความคิดในระดับสูง

6) การศึกษาด้วยตนเองหรือการศึกษาแบบอิสระ (Independent Study) เป็นการมอบหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เด็กศึกษาในแนวลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เด็กให้ความสนใจอย่างมาก แต่ครูจะต้องคอยให้คำแนะนำเด็ก เช่น ในการหาข้อมูลหาความรู้ว่าจะได้มาจากแหล่งใด เมื่อได้ความรู้นักเรียนจะต้องจัดความรู้เป็นหมวดหมู่ แล้วนำเสนอในรูปของรายงาน วิดีทัศน์ หรือ นิทรรศการซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของนักเรียน

7) การเรียนตามความสามารถของตนเอง (Self - Placed Instruction) เป็นการให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษเรียนหนังสือด้วยตนเองตามเนื้อหาที่กำหนด โดยครูนำเนื้อหาวิชามาแบ่งเป็นตอนหรือชุด แล้วให้เด็กเรียนด้วยตนเองเป็นชุด ๆ ตามความสามารถของเด็ก ไม่มีการกำหนดเวลา เด็กจะเรียนกี่ชุดหรือทุกชุดก็ได้

8) การเรียนทางไปรษณีย์ (Correspondence Course) เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียน เรียนด้วยตนเองทางไปรษณีย์ ซึ่งมหาวิทยาลัยบางแห่งจัดสอน อาจฟังคำบรรยายจาก เทปเสียงหรือจากวีดิทัศน์ ซึ่งเด็กจะเรียนช้า หรือเร็วขึ้นอยู่กับความสามารถ และความสนใจ

9) การแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาในการเรียนหรือปัญหาทางสังคมก็ได้ ครูอาจให้เด็กทำงานคนเดียวหรือทำงานเป็นกลุ่ม เป็นการสอนให้รู้จักวิเคราะห์ปัญหา ระดมความคิดหาทางเลือกในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ

10) การจัดหลักสูตรฉบับย่อ (Telescoping Curriculum) เป็นการจัดหลักสูตรที่เข้มข้นเพื่อให้เรียนได้ภายในระยะเวลาที่สั้นลง

11) การนับหน่วยกิตโดยการสอบ (Credit by Examination) เป็นการให้เด็กสอบโดยไม่ต้องมาเรียน ให้เรียนด้วยตนเองที่บ้าน เมื่อสิ้นภาคเรียนให้เด็กเข้าสอบ หากเด็กสอบได้จะได้รับสิทธิในการสอบผ่านวิชานั้น และสะสมหน่วยกิตไว้ เมื่อครบตามหลักสูตรถือว่าสำเร็จการศึกษา

เกรียงศักดิ์ สังข์ชัย (2542 : 29 – 30) กล่าวว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษอาจทำได้ 3 วิธี ดังนี้

1) การจัดกลุ่มเด็กตามความสามารถ (Ability Grouping)

การจัดการศึกษาลักษณะนี้ทำได้หลายวิธี โดยการรวมเด็กที่มีความสามารถเหมือนกัน ๆ กันให้เรียนอยู่ด้วยกัน เช่น การจัดเป็นชั้นพิเศษหรือกลุ่มพิเศษ

2) การเร่งเรียน (Acceleration)

การจัดการศึกษาที่ให้แก่เด็กมีโอกาสในการเข้าเรียนเร็วขึ้นตามความสามารถของเด็กเมื่อเทียบกับเด็กในระดับอายุเดียวกัน เช่น การเรียนข้ามชั้น การเรียนควบชั้น การเข้าเรียนมหาวิทยาลัยก่อนวัย วิธีการคัดเลือกเด็กต้องทำด้วยความระมัดระวังและพิจารณาในด้านการปรับตัว อารมณ์และสังคมของเด็กประกอบด้วย

3) การสอนเสริม (Enrichment)

การจัดการศึกษาที่เพิ่มเติมประสบการณ์และความรู้ นอกเหนือไปจากความรู้ที่เด็กมีอยู่แล้ว ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้วิเคราะห์หรือสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่เพื่อไปประยุกต์ใช้กับเรื่องอื่น ซึ่งจะช่วยให้เด็กไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน เช่น การศึกษานอกสถานที่ การจัดห้องเสริมวิทยากร หรือการเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาสอนพิเศษ

รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ควรมีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการจัดกลุ่มตามความสามารถ การเร่งเรียน การสอนเสริม ทำให้เด็กมีโอกาสเรียนได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ตามความสามารถของเด็ก การให้สิ่งที่มีคุณค่าและพึงปรารถนาเพิ่มขึ้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลายที่เพิ่มเติมจากโครงการตามปกติของโรงเรียน โดยคำนึงถึงระดับเขavnปัญญา และความสามารถของเด็กแต่ละกลุ่มหรือแต่ละคน เน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เน้นให้เกิดกระบวนการทางความคิด และการแก้ปัญหา

6. บทบาทของบิดามารดาในการส่งเสริมเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ผดุง อารยะวิญญู (2531 : 24) กล่าวว่าในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษนั้น ผู้ปกครองควรมีบทบาทในการส่งเสริมเด็ก 10 ข้อ ดังนี้

- 1) ให้ความรู้เพิ่มเติมในสิ่งที่เด็กอ่าน
- 2) กระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 3) ตอบคำถามของเด็กทุกครั้ง
- 4) กระตุ้นให้เด็กหาคำตอบด้วยตนเอง ไม่กลัวที่จะลองถูกลองผิดในสิ่งที่ไม่เป็นอันตราย
- 5) ฝึกนิสัยที่ดีในการทำงาน รู้จักการวางแผนล่วงหน้า
- 6) ฝึกให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น และการแสดงออกต่อหน้าชุมชน
- 7) พาเด็กไปเที่ยวสถานที่สำคัญๆ
- 8) ส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์หลายๆ ด้าน เช่น ดนตรี กีฬา
- 9) ให้เด็กมีเวลาเป็นของตนเอง
- 10) เป็นเพื่อนกับเด็ก

คุณหญิง บริพัตร ณ อยุธยา (2542 : 242 – 243) ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับพ่อแม่ของเด็กที่มีความสามารถพิเศษไว้ 7 ข้อ ดังนี้

- 1) พยายามให้มีความสมดุลระหว่างการเลี้ยงดูอย่างประคบประหงม และการทอดทิ้งอย่างไม่นำพาเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดเองทำเอง มีเวลาที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ มีความเข้าใจ และให้ข้อเสนอแนะเมื่อเด็กต้องการ รวมทั้งให้การสนับสนุนทางกายและให้กำลังใจ
- 2) เด็กต้องการที่จะพัฒนาความสามารถของตนเอง และมีเวลาในการเล่นสนุกกับเพื่อนด้วย
- 3) หลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบเด็กกับเด็กอื่นๆ ในวัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน พยายามเข้าใจและยอมรับทั้งจุดเด่นและจุดด้อยของเด็กแต่ละคน
- 4) เด็กทุกคนต้องการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบเพื่อสร้างระเบียบที่เหมาะสมกับตัวเอง
- 5) กล่าวยกย่องชมเชยความสามารถหรือผลงานพิเศษของเด็ก และให้การสนับสนุนด้วยความจริงใจ จะส่งผลให้เด็กมีกำลังใจมากยิ่งขึ้น
- 6) ร่วมมือกับครู ผู้บริหารโรงเรียน กลุ่มพ่อแม่และผู้รู้กฎหมาย เพื่อหาทางสนับสนุนแผนการศึกษาที่จะต้องปรับปรุงให้มีคุณภาพและเหมาะสมกับเด็กแต่ละคน
- 7) รู้คุณค่าและเข้าใจปัญหา พยายามแก้ไขด้วยจิตใจที่มั่นคงและเป็นสุข

บทบาทของบิดามารดาในการส่งเสริมเด็กที่มีความสามารถพิเศษมีความสำคัญมาก เนื่องจากบิดามารดาเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด การอบรมเลี้ยงดู การสนับสนุนส่งเสริมเด็กตามความสามารถจะทำให้เด็กพัฒนาศักยภาพของตนเองได้เต็มที่ สามารถช่วยเหลือตนเองตลอดจนช่วยเหลือคนอื่น และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

7. ปัญหา และความต้องการของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

คนที่มีความสามารถพิเศษ ฉลาด หรือเขาวุ่นปัญญาสูง ใครๆ ย่อมปรารถนาที่จะเป็นเช่นนั้น เพราะความสามารถพิเศษ สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่ดีมีประโยชน์ให้กับตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติได้ แต่การเป็นคนมีความสามารถพิเศษที่ดี และมีความสุขนั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ที่จะทำให้เกิดขึ้น และทำให้คนอื่นเข้าใจตนเองได้ เพราะที่ผ่านมาคนที่มีความสามารถพิเศษ มีศักยภาพสูงๆ มักจะไม่ค่อยมีความสุขในชีวิต ปัญหาอยู่ที่ว่าทำอย่างไรคนทั่วไปจึงจะเข้าใจลักษณะจิตใจของเด็กที่มีความพิเศษเหล่านั้น ช่วยส่งเสริมให้เด็กเป็นคนเก่งที่มีความสุข รู้จักปรับตัวเข้ากับสังคม และผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งสภาพความเป็นจริงในระบบโรงเรียน ครูผู้สอนมักยึดหลักสูตรอยู่กับระเบียบกฎเกณฑ์ และกติกากของโรงเรียนเป็นหลัก และในสังคมการศึกษา ซึ่งมีโครงสร้างทางวิชาการไม่เข้มแข็ง ทำให้ครูไม่มีเครื่องมือที่ดีพอที่จะแก้ไขความคับข้องใจของเด็ก ไม่สามารถวินิจฉัยปัญหา

และอาการของเด็กได้ ดังนั้นครูผู้สอนหรือบุคลากรที่อยู่ในโรงเรียนทุกคนควรจะต้องรู้ลักษณะและปัญหาของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพราะเด็กที่มีความสามารถพิเศษบางคนก็แสดงลักษณะพิเศษบางประการออกมา ไม่ได้หมายความว่าเด็กไม่มีปัญหาในการปรับตัว หรือมีปัญหาทางบุคลิกภาพ จากการศึกษาวิจัยพบว่า เด็กกลุ่มนี้มีปัญหาในการปรับตัว หรือมีปัญหาทางจิตใจ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากศักยภาพทางปัญญากับอารมณ์แตกต่างกัน และจากการมีความสามารถที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ แต่ถ้าหากครูผู้สอนหรือบุคลากรอื่นในโรงเรียนได้ทราบลักษณะของปัญหา รวมทั้งสังเกตและแยกแยะปัญหาของเด็กเหล่านี้ได้ ก็จะสามารถช่วยเหลือเด็กได้ไม่ว่าจะเป็นการให้การแนะแนว การให้คำปรึกษา หรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็ก

ศรียา นิยมธรรม (2535 : 23 – 26) ได้อธิบายถึงปัญหาของเด็กที่มีความสามารถพิเศษไว้ 5 ข้อ ดังนี้

- 1) ช่องว่าง (Dead Time) หมายถึง เวลาระหว่างที่เด็กทำงานเสร็จ และจะเริ่มงานใหม่เนื่องจากทำงานรวดเร็วมาก เด็กจึงมักต้องคอยจนกว่าครูจะมาสนใจ
- 2) ความเบื่อหน่าย (Boredom) มักเกิดขึ้นขณะต้องรอคอย และเป็นเหตุให้ขาดการเร้าหรือกระตุ้นความสนใจ ขาดแรงจูงใจ ซึ่งอาจกลายเป็นจุดเริ่มของการประพฤติน่าเกลียด
- 3) ปัญหาทางอารมณ์และการพูดของเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำกว่าความเป็นจริง
- 4) การแตกแยก (Disruption) การที่เด็กมีความคิดริเริ่มทำให้เกิดการแสวงหากิจกรรมใหม่ๆ มาทำหลังจากที่ทำงานเสร็จแล้ว การอยู่ว่างเป็นเหตุให้เด็กทำพฤติกรรมก่อกวนผู้อื่น
- 5) การเพิ่มงานให้มากขึ้น (Provision of Home Work) เป็นการแก้ปัญหาได้ชั่วคราว ถ้าการให้งานเพิ่มขึ้นเป็นงานที่มากขึ้นหรือยากขึ้น แต่ก็อาจทำให้เด็กรู้สึกว่างงานที่งานนี้ไม่ได้กะเนนมากเท่ากับความสามารถที่เขาทำงาน แต่ไม่ได้รับรางวัลใด ๆ

ในส่วนของความต้องการของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ อุษณีย์ โพธิ์สุข (2537 : 23) ได้กล่าวไว้ว่าเด็กเหล่านี้มีความต้องการ 8 ด้าน ดังนี้

- 1) การเรียนการสอนที่ท้าทายต่อศักยภาพ และความสามารถของเขา
- 2) การงานที่ซับซ้อน และยากกว่าระดับปกติ
- 3) ใช้เวลาในสิ่งที่เขาเชี่ยวชาญน้อยกว่าเด็กคนอื่นและสามารถทำเสร็จเร็วกว่าแต่ต้องการเวลาที่เหลือ หรือเวลาที่นอกเหนือไปจากนั้นทุ่มเทให้กับสิ่งที่ลึกซึ้งกว่าที่สอนอยู่ทั่ว ๆ ไป
- 4) การยอมรับจากคนอื่น
- 5) การคบหาเพื่อนวัยเดียวกัน และเพื่อนต่างวัยที่มีความสามารถทางเชาวน์ปัญญาทัดเทียมกัน หรือคบคนที่สูงกว่า หรือคนที่มีความสนใจเรื่องเดียวกับเขา
- 6) โอกาสที่จะได้แสดงออกซึ่งความสามารถภายใน

- 7) โอกาสที่จะพัฒนาความสามารถพื้นฐาน และสิ่งที่ตนเองสนใจ
- 8) คำปรึกษาจากผู้ที่เป็นที่พึ่งได้

อุษณีย์ โพรธิสุข (2542 : 89-90) ได้กล่าวถึงปัญหาของเด็กที่มีความสามารถพิเศษไว้ 8 ข้อ ดังนี้

- 1) คนทั่วไปเข้าใจผิดว่าพวกเขาไม่ต้องการความช่วยเหลือใด ๆ เพราะช่วยตัวเองได้อยู่แล้ว เด็กที่มีศักยภาพของความเป็นเลิศอยู่ในตัวบางคนมีโอกาสประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียง เพราะได้รับการสนับสนุนจากคนใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง แต่เด็กส่วนใหญ่ถูกทิ้งขว้างอย่างน่าเสียดาย
- 2) การขาดความเข้าใจในศักยภาพอันมีค่าของตนเอง ทำให้เด็กจำนวนมากใช้เวลากับชีวิตของตนเองอย่างสูญเปล่า
- 3) การไม่ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับพวกเขา เพราะหลักสูตรส่วนใหญ่เขียนไว้มีใจเพื่อเด็กส่วนใหญ่ แต่เป็นหลักสูตรที่พยายามคำนึงถึงสิ่งที่วัดได้ในทางพฤติกรรมภายนอกที่สามารถแสดงออกได้ ความเป็นปัญญาเลิศของเด็กส่วนใหญ่ไม่สามารถวัดได้จากแบบทดสอบ
- 4) ขาดองค์กรที่ให้การสนับสนุน และการศึกษาอย่างจริงจัง เนื่องจากมีความเข้าใจว่าเด็กสามารถช่วยเหลือตนเองได้
- 5) เด็กมีความคับข้องใจสั่นไหวกับระบบการศึกษา จึงพบว่ามียุติธรรมเด็กจำนวนมาก เลิกเรียนกลางคัน ยิ่งเด็กอวดฉลาดมากเท่าใด จะยิ่งหนีไปจากระบบโรงเรียน
- 6) ขาดการชี้นำที่ดี กลายเป็นคนสร้างปัญหาให้กับสังคม เด็กหลายคนไม่ได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ในตัวให้ถูกทาง เก่งทางหนึ่งแต่ไปทำอีกทางหนึ่ง
- 7) เด็กส่วนใหญ่ถูกสอนให้มุ่งมั่นอยู่แต่วิชาการ เน้นแต่เนื้อหาและข้อมูลซึ่งอาศัยการลอกจำ คนส่วนใหญ่จึงเข้าใจว่าเด็กที่มีความสามารถพิเศษคือคนที่เรียนดี มีคะแนนเขาวนปัญญาสูง
- 8) ขาดบุคลากรที่เข้าใจในเรื่องนี้อย่างแท้จริง โรงเรียนขาดผู้ปกครองที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของลูก

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2543 : 75) ได้กล่าวถึงปัญหาของเด็กที่มีความสามารถพิเศษไว้ว่า บางครั้งเด็กที่มีเขาวนปัญญาดี ไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลมากนัก เพราะคนส่วนใหญ่คิดว่าเด็กช่วยตนเองได้ดี แต่ในทางกลับกัน ผู้ปกครองและครูก็ให้ความสนใจในความสามารถพิเศษของเด็กอย่างมาก มีความชื่นชมและภูมิใจว่าเป็นบุคคลพิเศษ จึงพยายามผลักดัน เร่งรัดด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งทั้ง 2 แนวทาง เป็นการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม จนอาจกลายเป็นเด็กมีปัญหา เช่น เด็กกลุ่มแรกอาจกลายเป็นเด็กพาลเกร มีปัญหาทางอารมณ์หรืออาจกลายเป็นเด็กซึมเศร้า มีความหมกมุ่นกับตนเองมากเกินไป ในขณะที่เด็กกลุ่มหลัง อาจกลายเป็นเด็กที่หมกมุ่นในการแสวงหาเกียรติยศ รางวัล และชื่อเสียงให้กับตนเองจนไม่คิดถึงบุคคลอื่นและสังคม อาจจะกลายเป็นเด็กที่ไม่น่ารัก น่าคบ เพราะ

ความเย่อหยิ่ง อวดดีอวดเด่นของตน เด็กทั้ง 2 กลุ่ม มีแนวโน้มที่จะมีความบกพร่องในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น

ลักษณะปัญหาที่พบได้บ่อยในเด็กกลุ่มนี้มี 7 ข้อ ดังนี้ (อุษณีย์ โพธิสุข, 2544 : 4 – 5)

1) . เด็กรู้สึกว่าคุณค่าในตนเองต่ำ (Low Self - Esteem) รู้สึกว่าคนอื่นไม่เห็นคุณค่าในตัวของเขา ซึ่งถ้าเขามีความรู้สึกเช่นนี้ จะส่งผลให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง การที่เด็กรู้สึกว่าคุณค่าในตนเองต่ำก็จะส่งผลให้เกิดความรู้สึกว่าคนอื่นก็ไม่มีคุณค่าเช่นเดียวกัน

2) ความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง (Loneliness) เด็กที่มีเชาวน์ปัญญาสูงมักคิดว่าคนอื่น ๆ คิดและรู้สึกไม่เหมือนกับตน จึงทำให้การแสดงการตอบสนองต่อผู้อื่นมีรูปแบบต่างๆ กัน บ้างแต่พื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู

3) มีปัญหาในการปรับตัว มีทักษะทางสังคมต่ำ (Low Social Skills) มีทักษะในการแสดงออกและการปรับตัวแตกต่างไปจากกลุ่มหรือสังคม เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้มีความคิดที่แตกต่างไปจากคนอื่น และไม่ค่อยชอบเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

4) มีความเครียดสูง (Stress) หรือมีความคับข้องใจ (Frustration) สูง เพราะมีความคาดหวังสูง บางทีไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ ทำให้เกิดความเครียดและความคับข้องใจได้ บางครั้งได้รับความกดดันจากการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนเองไม่ชอบ หรือไม่สนใจ

5) กลัวความล้มเหลว เพราะสังคมและคนรอบข้างมักคาดหวังในตัวเด็กสูงมาก ประกอบกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษมักชอบทำอะไรสมบูรณ์แบบไม่มีที่ติ ทำให้เขาพยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์ต่างๆ ที่จะทำให้เกิดความล้มเหลว

6) ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง (Low Self - Confident) เป็นผลมาจากเด็กเล็กเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ จึงทำให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง บางครั้งเด็กแสดงออกแต่ยังไม่เหมาะสม จึงทำให้ถูกตำหนิ เมื่อคิดอะไรใหม่ๆ ก็จะทำให้ไม่กล้า

7) ทำงานไม่ค่อยสำเร็จ จริง ๆ แล้วเด็กที่มีความสามารถพิเศษ มักจะมีความคิดดี รับสิ่งต่างๆ ได้เร็ว คิดเก่ง แต่ถ้ามองมือทำมักจะทำไม่สำเร็จ

Clark (1997 : 57 – 58) ได้นำเสนอปัญหาของเด็กที่มีความสามารถพิเศษในด้านความรู้สึก (Affective Feeling) ไว้ว่า เด็กเหล่านี้จะมีความรู้สึกไวต่อความคาดหวังของผู้อื่นมากเกินไป มีความรู้สึกลึกซึ้งและเข้มข้นต่อสิ่งต่างๆ มาก มีความรู้สึกต่อความยุติธรรมและคุณค่าทางศีลธรรมจรรยาหลักซึ่งกว่าคนทั่วไป ซึ่งลักษณะปัญหาที่พบมี 7 ข้อ คือ

- 1) ทนถูกวิพากษ์วิจารณ์ไม่ค่อยได้
- 2) มีความต้องการความสำเร็จและการได้รับการยกย่องมากกว่าเด็กปกติธรรมดา
- 3) ชอบวิจารณ์คนอื่นในเชิงจำขัน ซึ่งทำลายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

- 4) ชอบต่อว่าต่อขาน ตำหนิผู้อื่น
- 5) เพื่อนทนไม่ได้และไม่เข้าใจ
- 6) ถูกปฏิเสธจากเพื่อนร่วมวัย ทำให้รู้สึกโดดเดี่ยว
- 7) ไม่ค่อยมีเพื่อน และทนเพื่อนไม่ค่อยได้

คนทั่วไปมักจะเข้าใจผิดว่าเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ไม่ต้องการความช่วยเหลือใด ๆ เพราะช่วยตัวเองได้อยู่แล้ว เด็กที่มีศักยภาพของความเป็นเลิศอยู่ในตัว บางคนมีโอกาสประสบความสำเร็จมีชื่อเสียงเพราะได้รับการสนับสนุนจากคนใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง แต่เด็กส่วนใหญ่ถูกทิ้งขว้างอย่างน่าเสียดาย. ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว เด็กที่มีความสามารถพิเศษยังมีปัญหาและมีความต้องการอีกมาก โดยเฉพาะปัญหาในการปรับตัวหรือปัญหาทางจิตใจ ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากศักยภาพทางปัญญาที่แตกต่างกัน และความสามารถที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

มุสดี เรื่องศรีมัน (2534) ได้ศึกษาลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ และบทบาทของผู้ปกครองหรือครูอาจารย์ ในการส่งเสริมนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งมีคะแนนสะสมเฉลี่ยในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 5 ภาคเรียน ตั้งแต่ 3.8 ขึ้นไป พบว่า

1) ลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

1.1) ลักษณะทางร่างกาย มีน้ำหนักและส่วนสูง สูงกว่าเกณฑ์ปกติในเด็กทั่วไป

1.2) ส่วนใหญ่แสดงแววความสามารถ เมื่ออายุ 1 –3 ปี ซึ่งบิดามารดาค้นพบ

ความสามารถของเด็ก โดยพิจารณาจากลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษในวัยเด็ก คือ มีความสนใจต่อเรื่องราวยาวนานกว่าเด็กทั่วไป ถามคำถามอยู่เสมอ พุดและเดินได้เร็วกว่าเด็กทั่วไป

1.3) ลักษณะด้านความสามารถทางสมอง

(1) มีความสามารถทางเชาวน์ปัญญาทั่วไปอยู่ในระดับฉลาดมาก

(2) ช่างสังเกต และเรียนรู้ได้เร็ว

(3) มีความจำดี

(4) ใช้เหตุผลสูง

(5) มีความรู้สึกไว และละเอียดอ่อน

1.4) ลักษณะทางสังคม

(1) เข้ากับคนที่อายุมากกว่าได้ดีกว่าวัยเดียวกัน

(2) มีเพื่อนมาก

(3) เป็นบุคคลที่ครูมอบหมายให้ทำหน้าที่ในโรงเรียน

1.5) ลักษณะสภาพแวดล้อมทางบ้าน

- (1) มีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมระดับสูง
- (2) สถานภาพสมรสของบิดามารดาอยู่ด้วยกัน
- (3) มีจำนวนพี่น้อง 2 คน
- (4) ส่วนใหญ่นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษเป็นลูกคนสุดท้าย

2) บทบาทของบิดามารดาในการส่งเสริมนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

2.1) บุคคลที่มีบทบาทมากที่สุดใน การส่งเสริมนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ คือบิดามารดา และส่วนใหญ่เป็นมารดา

2.2) บทบาทในการส่งเสริมด้านการอบรมเลี้ยงดู

- (1) ตอบคำถามบุตรด้วยความอดทน
- (2) ส่งเสริมให้บุตรคิดด้วยตนเอง
- (3) รับฟังความคิดเห็นของบุตร
- (4) ให้กำลังใจ และชมเชยบุตร
- (5) เลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก และเอาใจใส่

2.3) บทบาทในการส่งเสริมด้านการเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์

- (1) อ่านหนังสือให้บุตรฟังเป็นประจำ เมื่ออยู่ในวัยเด็ก
- (2) จัดหาผู้เชี่ยวชาญมาสอนเพิ่มเติม
- (3) พาบุตรไปชมนิทรรศการ หรือการแข่งขัน
- (4) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับผลงานของบุตร

2.4) บทบาทในการส่งเสริมด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์

- (1) จัดหาวัสดุอุปกรณ์ และหนังสือที่เหมาะสมกับวัย และความสามารถ
- (2) จัดห้อง หรือมุมส่วนตัวให้บุตร

ชนาทิพย์ วัฒนวงศ์ (2536) ได้ศึกษาความคิดเห็นต่อแนวโน้มในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านความสนใจ 2) ด้านหลักสูตร และ 3) ด้านการจัดโปรแกรมการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1) ผู้บริหารและครูวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา มีความเห็นต่อแนวโน้มการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศทั้ง 3 ด้าน โดยส่วนรวมและแยกเป็นรายด้านอยู่ในเกณฑ์เห็นด้วยมาก

2) เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อแนวโน้มในการจัดการศึกษาเด็กปัญญาเลิศที่มี ตำแหน่ง เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารราชการครูแตกต่างกัน มีความเห็นต่อแนวโน้มการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศไม่แตกต่างกัน

- 3) ข้อเสนอแนะของผู้บริหาร และครูวิชาการ โรงเรียนซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่
- 3.1) ด้านบุคลากร คือ ครูควรเป็นผู้ที่มีความรู้ดี ฉลาด มีอุดมการณ์สูง มีความรับผิดชอบ เสียสละ มีความเป็นผู้นำ มีความคิดสร้างสรรค์ และเข้าใจเด็กเก่งได้ดีมากที่สุด
 - 3.2) ด้านการจัดการงบประมาณ เสนอแนะว่าควรจัดงบประมาณและบุคลากรให้เพียงพออย่างต่อเนื่องเป็นกรณีพิเศษมากที่สุด
 - 3.3) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เสนอแนะว่า ควรจัดโปรแกรมพิเศษเสริมการเรียนตามความสนใจ และความสามารถของเด็กแต่ละคนให้มากที่สุด
 - 3.4) ด้านสื่อการเรียนการสอน เสนอแนะว่า ควรเป็นสื่อที่ทันสมัย โดยเฉพาะเรื่องเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มากที่สุด
 - 3.5) ข้อเสนอแนะด้านอื่นๆ ควรมีการสัมมนาอบรมความรู้จากส่วนกลาง เพื่อนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างถูกต้องตามจุดมุ่งหมายมากที่สุด

Freeman (1993 : 669 – 683) ได้ศึกษาสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาของเด็กที่มีความสามารถพิเศษในด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครอง การเรียนในโรงเรียน และสภาพแวดล้อม พบว่าอิทธิพลที่มีผลต่อการพัฒนาของเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่สำคัญ คือผู้ปกครองของเด็ก ซึ่งผู้ปกครองควรให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กตลอดเวลา เพื่อที่จะดึงความสามารถพิเศษที่มีอยู่ในตัวเด็กออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และผู้อื่นได้สูงสุด ระดับเชาวน์ปัญญาของเด็กแต่ละคนจะมีผลมาจากกรรมพันธุ์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งจะมีสัดส่วนไม่เท่ากันในแต่ละคน เด็กที่มีเชาวน์ปัญญาดีก็จะสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมมาพัฒนาตนเองได้ดีกว่าเด็กปกติ และผู้ปกครองเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมเป็นอันมากในการพัฒนาความสามารถในส่วนนี้ โดยในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ผู้ปกครองควรมีการเรียนรู้ว่าควรจะใช้วิธีการส่งเสริมแบบใดถึงจะสามารถเข้าถึง และสนับสนุน ความสามารถที่มีอยู่ของเด็กได้อย่างเต็มที่ โดยมีหลักการในการอบรมเลี้ยงดู 7 ข้อ ดังต่อไปนี้

- 1) การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองและเด็กตั้งแต่เด็กเกิดในทางบวกและให้การสนับสนุน จัดหาโครงสร้าง และแนวทางที่เด็กจะสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคง ปลอดภัย
- 2) กระตุ้น และให้โอกาสในการเรียนรู้แก่เด็ก โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาความสนใจของเด็ก จำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ
- 3) การเตรียมการด้านวัสดุอุปกรณ์ และการสอน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ก้าวหน้า และมีความคิดสร้างสรรค์
- 4) เด็กที่มีความสามารถพิเศษต้องการความอิสระทางด้านอารมณ์ และวัสดุอุปกรณ์ในการเล่น การทดลองสิ่งต่าง ๆ ที่จะพัฒนาทางด้านจิตใจ และความคิดสร้างสรรค์

5) ผู้ปกครองควรมีทักษะในการอบรมเลี้ยงดู เพื่อที่นำมาพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเด็กให้สูงขึ้นไป

6) ผู้ปกครองไม่ควรคาดหวังอนาคตในตัวเด็กมากเกินไป โดยเฉพาะด้านความสามารถพิเศษที่เด็กมีอยู่

7) ในด้านอารมณ์ การที่ผู้ปกครองให้ความรักเพียงอย่างเดียวอาจจะเป็นการชี้้นำหรือหยุดการพัฒนาทางอารมณ์ของเด็กก็ได้ ถ้าพวกเขาไม่ยอมรับ ดังนั้นการแนะนำ การให้กำลังใจ สำหรับฝึกทักษะในการเรียนรู้ของเด็ก จะนำไปสู่การปรับปรุงด้านการแสดงออกทางอารมณ์ของเด็กที่ดีขึ้นมากกว่าเดิม

ตอนที่ 2 การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School)

1. ความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ยุทธชัย - อุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543 : 21) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยเทียบเคียงกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เอาไว้ว่า

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองของกฎหมาย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีการเทียบโอนผลการศึกษาได้

การจัดการศึกษาในครอบครัว สามารถดำเนินการในสถานศึกษาที่เรียกว่า ศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีฐานะเป็นสถานศึกษาประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับโรงเรียน และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงมีสถานภาพ สิทธิ หน้าที่ และข้อพึงปฏิบัติต่าง ๆ ในความเป็นสถานศึกษาที่ทัดเทียมกัน และโดยพิจารณาความเหมาะสมตามลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างกันระดับหนึ่งด้วย

การศึกษาโดยครอบครัวอยู่ในการส่งเสริมและสนับสนุนของคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา

2. พัฒนาการของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2.1 การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในต่างประเทศ

ในปัจจุบัน การจัดการศึกษาโดยครอบครัวแพร่หลายมากขึ้นในหลายประเทศ โดยกระแสความเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ปรากฏชัดเจนในระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา ปัจจุบันที่จุดกระแสการศึกษาโดยครอบครัวนั้นมีหลายประการ ทั้งในส่วนที่เป็นปัจจัยเฉพาะประเทศ ได้แก่ บริบทหรือความเปลี่ยนแปลงที่มาจากความต้องการเรื่องการศึกษาทางเลือกในแต่ละประเทศ อาทิเช่น ในสหรัฐอเมริกาในช่วงต้นทศวรรษ 1980 ได้มีภาวะวิกฤตทางการศึกษา ที่ก่อให้เกิดกระแสความต้องการมหาชนต่อการปฏิรูปการศึกษาอย่างรุนแรง ปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดไว้ให้จึงเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวหันไปพึ่งการศึกษาทางเลือกในรูปแบบ "Home School" มากขึ้น

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือโรงเรียนในบ้านเป็นที่แพร่หลายในหลายประเทศ โดยประเทศที่ยอมรับการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการและถูกต้องตามกฎหมาย ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส นอร์เวย์ อังกฤษ แคนาดา อิตาลี สวิสเซอร์แลนด์ เบลเยี่ยม เดนมาร์ก โปรตุเกส และลักเซมเบิร์ก แต่ก็มีบางประเทศที่ยังไม่มีการยอมรับทางกฎหมายต่อการ

จัดการศึกษาโดยครอบครัว แต่ได้อนุ โลมหรือมีข้อยกเว้นให้เป็นกรณี ๆ ไป ได้แก่ สเปน กรีซ และ เนเธอร์แลนด์ โดยในแต่ละประเทศ และแต่ละรัฐตามการแบ่งการปกครองก็จะมีกฎระเบียบและ มาตรการรองรับที่มีลักษณะหลากหลาย เข้มงวดหรือยืดหยุ่นแตกต่างกันไป เช่น ในสหรัฐอเมริกา บางมลรัฐมีการกำหนดรายวิชาพื้นฐานที่จะต้องทำการสอนตลอดจนกำหนดให้มีการเสนอหลักสูตร และแผนการสอนให้หน่วยงานของรัฐเห็นชอบหรือมีการตรวจเยี่ยมตามบ้าน (Home Visit) โดยครู ที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อสอดส่องดูแลคุณภาพ (Bendell, J. 1997 อ้างถึงใน อมรวิรัช นาคทรพร, 2543)

2.2 การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยในช่วงต่าง ๆ สามารถแบ่งออกได้ เป็น 3 ช่วงดังนี้ (ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว, 2544 : 18)

1) ช่วงอดีต คือตั้งแต่โบราณกาลของสังคมไทยที่บ้านหรือครอบครัวจะเป็น ผู้รับผิดชอบต่อการศึกษารุ่นของบุตรหลาน ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ก่อนที่วัดจะใช้ความ เมตตาการุณธรรมกล่อมเกลาคำสอนให้คนมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป

2) ช่วงประตูปิดตาย คือภายหลังการเปลี่ยนแปลงการศึกษาตามรากฐานเดิมของ สังคมให้กลายเป็นอย่างตะวันตก เป็นแบบแผนตามระบบโรงเรียนพร้อมกับการพัฒนาสังคมเข้าสู่ การผลิตแบบอุตสาหกรรมและการบริโภค โดยเฉพาะภายหลังการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติ ประถมศึกษาฉบับแรกในปี พ.ศ.2464 ที่ประตูปิดตายและเปิดตายไปเลยหลังพระราชบัญญัติ ประถมศึกษาฉบับปี พ.ศ.2523 ในช่วงเวลานี้ครอบครัวที่จัดการศึกษาให้กับบุตรของตนซึ่งมีจำนวน ไม่มากจะต้องดำเนินการอย่างไม่เปิดเผย

ตัวอย่างครอบครัวที่จัดการศึกษาด้วยตนเองในช่วงนี้ ได้แก่ ครอบครัว “ชงไชย” โดยคุณพิภพและคุณรัชนี ชงไชย ได้นำลูกชายทั้งสองคนออกจากโรงเรียนเดิมมาจัดการศึกษาให้ลูก อย่างผสมผสานทั้งโดยการดูแลของพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ ภายในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กของมูลนิธิเด็กที่ ได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2522 และครอบครัว “ชุตินธร” ในปี พ.ศ. 2528 – 2529 นายแพทย์โชติช่วง ชุตินธร ได้จัดการศึกษาให้ลูกๆ ของตนด้วยรูปแบบวิธีการของการศึกษาโดยครอบครัวอย่างแท้จริง เป็นครอบครัวแรกของสังคมไทยในยุคหลังนี้และได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เกิดเป็นโครงการพิเศษ “โรงเรียนในบ้าน” ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างครอบครัวที่ต้องการจัดการ ศึกษาด้วยตนเองในความดูแลสนับสนุนของโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก โครงการพิเศษนี้ยังคงดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง และได้กลายเป็นที่พึ่งพิงตลอดเวลาที่ผ่านมาของครอบครัวที่ต้องการจัดการศึกษา ด้วยตนเองในขณะที่กฎหมายยังไม่ให้เสรีภาพ ถือได้ว่าเป็นสองครอบครัวนักบุกเบิกของการจัด การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2538 ก็มีครอบครัวอีกจำนวนหนึ่งที่ ได้นำแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไปใช้กับครอบครัวของตนเอง เช่น ครอบครัว

นายแพทย์พร พันธุ์โอสถ ที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้กับลูกของตนพร้อมๆ กับการก่อตั้งสถาบันปัญญาทัย เพื่อศึกษาและพัฒนาเด็กตามแนวทางของ Waldorf ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในวิถีทางของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และในอนาคตอันใกล้นี้มีความเป็นไปได้ว่าสถาบันปัญญาทัยจะดำเนินการจัดตั้งเป็นโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ขึ้นภายใต้การดูแลของสถาบันที่มีปรัชญาและแนวทางของตนเองอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

3) ช่วงก้าวแห่งการเริ่มต้นใหม่อีกครั้ง คือช่วงระยะรอยต่อก่อนและหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปี พ.ศ.2542 จนถึงปัจจุบัน การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงมีสิทธิในทางกฎหมายอย่างได้รับการยอมรับในความเท่าเทียมทุก ๆ ด้าน เช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ และนอกระบบ ในช่วงนี้มีครอบครัวที่ตัดสินใจเริ่มต้นจัดการศึกษาให้บุตรหลานของตนเองเพิ่มขึ้นอย่างมากเมื่อเทียบกับในช่วงที่ผ่านมา นอกจากการเป็นครอบครัวบ้านเรียนเดี่ยวแล้ว ยังมีพัฒนาการของการรวมตัวกันเป็นกลุ่มครอบครัวบ้านเรียน

ในประเทศไทย การจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือครอบครัวบ้านเรียน กำลังเป็นรูปแบบการศึกษาที่มีผู้ให้ความสนใจอย่างมาก เนื่องจากภาครัฐได้เปิดโอกาสให้การศึกษาในรูปแบบนี้เป็นการศึกษาที่พ่อแม่สามารถกระทำได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ตามความในมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยให้เป็นการศึกษาทางเลือกอีกแบบหนึ่งที่สอดคล้องกับยุคสมัยแห่งสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

ภายหลังจากการมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปี พ.ศ.2542 มีครอบครัวจำนวนมากที่ได้ตัดสินใจเริ่มต้นจัดการศึกษาด้วยตนเอง ปัจจุบันมีครอบครัวในสังคมไทยที่เลือกใช้ระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวรวมทั้งหมดประมาณ 80 ครอบครัว นอกจากนี้ยังได้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของครอบครัวโดยใช้ชื่อว่าศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (ศปศค.) ซึ่งจะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนครอบครัว เพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย สร้างสรรค์ชุมชนครอบครัวแห่งการเรียนรู้ และวิจัย พัฒนา เผยแพร่ ขยายผลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ครอบครัวที่ตัดสินใจจัดการศึกษาให้ลูกเองทุกครอบครัวล้วนมีปรัชญาความเชื่อที่ชัดเจนเป็นของตนเอง ซึ่งต่างไปจากสิ่งที่เป็นอยู่ในการศึกษากระแสหลัก แม้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละครอบครัว แต่พบว่าจุดร่วมของภูมิหลังและประสบการณ์โดยตรงของครอบครัวบางประการที่เป็นส่วนผลักดันให้เกิดการจัดการศึกษาขึ้น สาเหตุอันเป็นที่มาพอจะสรุปได้ 7 ข้อ ดังนี้ 1) พ่อแม่เป็นผู้มีอิสระทางความคิด 2) พ่อแม่มีอาชีพเป็นนักพัฒนาสังคม หรือนักกิจกรรมสังคม 3) พ่อแม่มีปรัชญา ความเชื่อ แนวทางของชีวิตที่ยึดมั่นศรัทธาเป็นพิเศษ 4) พ่อแม่เคยได้รับประสบการณ์จาก

การใช้ชีวิต หรือศึกษาในต่างประเทศ 5) พ่อแม่เป็นผู้มีสถานภาพที่ดีในสังคม 6) พ่อแม่ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ในระบบการศึกษาในโรงเรียน และ 7) พ่อแม่ได้รับผลผลักดันมาจากตัวลูกโดยตรง

พัฒนาการของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยมีแนวโน้มของความเป็นกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนมากกว่าที่จะเป็นครอบครัวเดี่ยว สืบเนื่องจากวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมที่ได้หล่อหลอมลักษณะเฉพาะของสังคมไทยให้ต่างจากสังคมอื่น ทำให้การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยมีลักษณะที่เด่นชัดอยู่ 5 ประการ ดังนี้ (ยุทธชัย – อุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543 : 24 - 25)

1) การจัดการศึกษาที่พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นการจัดการศึกษาเองทั้งหมดหรือมีข้อตกลงโดยจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวและโรงเรียน พ่อแม่อาจเป็นผู้สอนด้วยตนเองหรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนการสอนขึ้น

2) การดำเนินการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนครอบครัวเดี่ยว หรือศูนย์การเรียนกลุ่มครอบครัว (บางครอบครัวอาจเลือกที่จะไม่ป็นศูนย์การเรียนก็ได้)

3) สาระและกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเป็นไปในทางตอบสนองต่อ ารัษฎา ทักษะ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการหรือปัญหาของแต่ละครอบครัว จึงเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายกันไป มีความยืดหยุ่นเป็นอิสระมากกว่าการศึกษาในแบบแผนอย่างเดิม

4) ความสำเร็จของการศึกษามุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคล โดยพยายามจัดให้สอดคล้องตรงกับความถนัด ความสนใจและความต้องการที่มีอยู่จริง จากการเป็นหน่วยการศึกษาขนาดเล็กที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว และผสมผสานไปกับวิถีการดำเนินชีวิตได้

5) การจัดการศึกษาที่ไม่ใช่กิจการทางธุรกิจที่หวังผลกำไร และไม่เ็นไปเพื่อการแอบอ้างแสวงหาผลประโยชน์จากเด็ก

ยุทธชัย - อุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543) ได้สรุปว่าปัจจัยสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย คือทักษะเชิงอุดมคติและความศรัทธาในหลักศาสนาธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นเครื่องพัฒนาบุตรหลานให้มีชีวิตที่มีอิสรภาพและดีงาม

3. รูปแบบ และกิจกรรมในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

3.1 รูปแบบในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ในสังคมไทยช่วงที่ผ่านมา การจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยทั่วไปมีรูปแบบการจัดการที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย เพราะลักษณะการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ได้เอื้ออำนวยให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองของเด็ก ผู้คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งแบบที่

เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คนในทุกสาขาอาชีพ สามารถร่วมกันทำหน้าที่ครู เพื่อถ่ายทอดความรู้ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาให้แก่เด็กตามรูปแบบและกลวิธีของแต่ละบุคคล ดังนั้นเด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว จากบุคคล ชุมชน และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยอาศัยประสบการณ์ตรงของตนเอง ไม่ใช่จากในตำราเรียนหรือในห้องเรียนเท่านั้น (สมพร พึ่งอุดม, 2544) และจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ พบว่ารูปแบบของการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยเท่าที่ผ่านมาและเป็นอยู่ในปัจจุบัน อาจแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1) การจัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน

เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีข้อตกลงร่วมกัน โรงเรียนยังคงเป็นหลักในการให้การศึกษา พ่อแม่มีส่วนในการจัดการศึกษาเพียงส่วนหนึ่งโดยที่เด็กยังคงมีสถานภาพเป็นนักเรียนของโรงเรียน ตัวอย่างครอบครัวที่ใช้รูปแบบการจัดการศึกษาแบบนี้ ได้แก่ ครอบครัวครุบาสุทธินันท์ ปรังษยพฤทธิ ที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีข้อตกลงกับโรงเรียนที่ลูกเรียนอยู่ โดยให้โรงเรียนจัดการศึกษา 3 วันในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ สร้างเสริมลักษณะนิสัยและภาษาอังกฤษ ส่วนทางบ้านจัด 4 วัน (รวมวันเสาร์ – วันอาทิตย์) ในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และการทำงานพื้นฐานอาชีพ โดยกรณีของครอบครัวครุบาสุทธินันท์นั้นอยู่ในความดูแล และสนับสนุนของสำนักงานโครงการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งในปัจจุบันนี้การดำเนินการดังกล่าวได้ยุติลงแล้ว *สิ่งที่ควรพิจารณามี 5 ประการ* คือ

- (1) ความสมัครใจของครูและผู้บริหารโรงเรียนที่จะจัดการศึกษาในรูปแบบนี้
- (2) การตรวจสอบและประเมินความพร้อมของโรงเรียนที่จะดำเนินการร่วมกับครอบครัว
- (3) ลักษณะความร่วมมือกับโรงเรียนอาจทำได้หลาย ๆ โรงเรียนในแต่ละรายวิชา
- (4) โรงเรียนที่มีข้อตกลงร่วมกับครอบครัว อาจจัดการศึกษาในรูปแบบที่คละชั้นคละอายุเป็นชั้นเรียนใหม่ และบูรณาการวิชาต่าง ๆ ให้เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อเด็ก
- (5) การสนับสนุนอย่างจริงจัง และเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) การดำเนินการจัดการศึกษาด้วยตนเองทั้งหมด โดยครอบครัวเดียว

เป็นรูปแบบที่พ่อแม่ดำเนินการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนด้วยตนเองทั้งหมดตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพครอบครัว ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของลูก โดยคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ในช่วงแรกของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยที่เกิดขึ้นจะเป็นรูปแบบนี้มากที่สุด เพราะมีความคล่องตัวสูงและไม่ติดกับ

ข้อจำกัดใด ๆ เหมือนรูปแบบแรก ตัวอย่างครอบครัวที่จัดการศึกษารูปแบบนี้ ได้แก่ ครอบครัว คุณสมพร พิงอุดม (แม่ส้ม)

3) การดำเนินการจัดการศึกษาโดยกลุ่มครอบครัวแบบขยายประสานงาน

เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาด้วยตนเองของแต่ละครอบครัวพร้อมๆ ไปด้วยกับการจัดการศึกษาร่วมกับครอบครัวอื่น ๆ ตามสัดส่วนที่เหมาะสมในช่วงเวลา ตามความพร้อม ความสนใจ และข้อจำกัดของแต่ละครอบครัวในลักษณะที่ต่อเนื่องและจริงจัง โดยครอบครัวที่เป็นสมาชิกของกลุ่มจะมีความเป็นเอกภาพในเรื่องปรัชญาการศึกษาและหลักการพื้นฐานของกลุ่ม แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีอิสระในแนวคิดและการจัดการเป็นของตนเอง ลักษณะการจัดการศึกษายังคงกระจายตัวมากกว่าการที่จะรวมศูนย์การบริหารจัดการเข้ามาอยู่ในที่เดียว การจัดการศึกษาเกิดขึ้นได้ทั้งที่บ้านของแต่ละครอบครัวและตามที่นัดหมายของกลุ่ม ตัวอย่างกลุ่มครอบครัวที่มีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบนี้ ได้แก่ กลุ่มครอบครัวบ้านเรียนปัญญากรที่มีสมาชิกเริ่มแรก 8 ครอบครัว โดยมีหลักการร่วมกัน 4 ข้อ ดังนี้

3.1) ปรัชญาการศึกษาที่กลุ่มยึดถือ คือ การศึกษาตามหลักพุทธธรรมในฐานะที่เป็นปัจเจกสากล ศรัทธาในความเป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้ตามธรรมชาติของตนเองและสามารถฝึกฝนตนไปสู่จุดหมายแห่งชีวิตได้ โดยมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่สอดคล้องกันคือ การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พัฒนาให้ชีวิตดั่งตามศักยภาพของตนที่จะทำได้นำพาชีวิตของตนได้และมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคม

3.2) คุณลักษณะของเด็กที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น คือ คุณลักษณะแห่งบุพนิมิตแห่งมรรค 7 ประการ ได้แก่ ความมีกัลยาณมิตร การทำศีลให้ถึงพร้อม การทำฉันทะให้ถึงพร้อม การทำตนให้ถึงพร้อม การทำความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม การทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม และการทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม

3.3) หลักการพื้นฐาน 3 ประการของกลุ่ม คือความมีเสรีภาพในการจัดการศึกษาตามสิทธิโดยธรรมชาติของพ่อแม่ ความเป็นชุมชนครอบครัวเพื่อการเรียนรู้ สร้างสรรค์ แบ่งปันและตัดสินใจร่วมกัน การศึกษาและพัฒนาตามความสนใจ ความแตกต่างของแต่ละบุคคลอันเป็นธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต

3.4) ประโยชน์ที่ได้จากการรวมกลุ่มของบ้านเรียนปัญญากรมี 9 ข้อ ดังนี้

(1) การระดมความคิด ร่วมกันวางแนวทางหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ โดยแบ่งเป็นกลุ่มเด็กเล็กและเด็กโต

(2) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ของแต่ละครอบครัว

(3) การทำกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การไปวัดวันพระ ทัศนศึกษาตามแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ กิจกรรมพื้นฐานวิชาชีพ และกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

(4) การทำหน้าที่ผลักดันดูแลและจัดการเรียนรู้ให้เด็กระหว่างครอบครัวในกลุ่ม

(5) ความร่วมมือกันในการวัดผลและประเมินผลการศึกษาของเด็กในกลุ่มเพื่อเพิ่มคุณภาพให้เป็นที่ยอมรับของสังคมและลดความลำเอียงที่อาจเกิดขึ้นได้

(6) การจัดตั้งกองทุนของกลุ่ม โดยคำนึงถึงข้อจำกัดทางฐานะของแต่ละครอบครัว

(7) การสร้างความน่าเชื่อถือเพื่อความร่วมมือ และความสนับสนุนจากทุกส่วนของสังคม

(8) การจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มครอบครัวเพื่อรักษาสิทธิ และทำหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของกฎหมาย

(9) การสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อทำให้รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความชัดเจนและได้รับการยอมรับจากสังคม ไม่ใช่เป็นเพียงเฉพาะการแก้ปัญหาของกลุ่มหลานตนเอง

4) การดำเนินการจัดการศึกษาโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว

เป็นรูปแบบที่หลากหลาย ๆ ครอบครัวมาร่วมกันจัดการศึกษาให้เด็กในสถานที่แห่งหนึ่งโดยจัดตั้งเป็นโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ที่มีคณะครอบครัวทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา กำกับดูแลทั้งนโยบายและการบริหารจัดการ อาจจะจดทะเบียนกิจการเป็นองค์กรสาธารณกุศล ในการดำเนินงานมีการมอบหมายหรือจ้างคณะทำงานทำหน้าที่บริหารจัดการเต็มตัว มีครูที่รับผิดชอบเรื่องการเรียนการสอน พ่อแม่ในกลุ่มที่มีคุณสมบัติเหมาะสมอาจจะร่วมเป็นครูหรือทีมบริหารได้ รูปแบบการดำเนินการในลักษณะนี้มีความเหมาะสมกับกลุ่มครอบครัวที่ยังไม่พร้อมจะจัดการศึกษาด้วยตนเองอันเนื่องมาจากภาระและข้อจำกัดต่าง ๆ กลุ่มครอบครัวที่อยู่ในบริเวณเดียวกันมีความเป็นไปได้มากที่จะจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ ตัวอย่างกลุ่มครอบครัวที่จัดการศึกษารูปแบบนี้ได้แก่

4.1) สถาบันปัญญาทึบที่ดำเนินการภายใต้การดูแลของมูลนิธิวอลดอร์ฟปัญญาทึบที่มี นายแพทย์พร พันธุ์โอสธ เป็นผู้เริ่มจัดการศึกษาให้ลูก ๆ ของตนเอง และให้กับลูกหลานของกลุ่มครอบครัวที่เห็นด้วยกับแนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ เริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ไม่กี่ครอบครัวใช้บ้านของตนเองเป็นสถานที่ตั้ง และกำลังพัฒนาไปเป็นโรงเรียนครอบครัวหรือศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มครอบครัวอย่างมีระบบการบริหารจัดการ มีอาคารสถานที่ตั้งในพื้นที่ที่สามารถรองรับผู้เรียน

และการจัดการศึกษาอย่างเต็มรูปแบบมากขึ้น ปัจจุบันสถาบันปัญญาหทัยมีครอบครัวที่เป็นสมาชิกทั้งหมด 20 กว่าครอบครัว มีเด็ก ๆ ที่เรียนรู้อารมณ์ร่วมกันประมาณ 40 คน

4.2) กลุ่มบ้านเรียนแห่งความรักและศานติ เริ่มต้นมาจากโครงการจัดการศึกษาในศูนย์เด็กเล็กวัดศิริพงษ์ ภายใต้ความอุปถัมภ์ของแม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุด และเสถียรธรรมสถาน จัดการศึกษาและช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสในบริเวณนั้น ต่อมากลุ่มครอบครัวจำนวนหนึ่งที่มีศรัทธาต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางของเสถียรธรรมสถาน ได้นำลูกหลานเข้ามาร่วมด้วย ทำให้เป็นกลุ่มครอบครัวที่มีการจัดการศึกษาร่วมกันที่ใหญ่ขึ้น โดยพ่อแม่ในกลุ่มจัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน ในปัจจุบันมีสมาชิก 8 ครอบครัวและมีเด็กจำนวน 9 คน

ข้อแตกต่างระหว่างการจัดการศึกษารูปแบบนี้กับโรงเรียนทั่วไปมี 3 ข้อ คือ

- (1) เป็นโรงเรียนที่กลุ่มครอบครัวเป็นเจ้าของโดยมีแนวความเชื่อ จุดมุ่งหมาย หรือปรัชญาการศึกษาร่วมกัน
- (2) เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาให้เฉพาะลูกหลานภายในกลุ่มหรืออาจขยายไปในแต่ละปีจากครอบครัวที่สมัครใจเข้ามาร่วมด้วย แต่ในปริมาณไม่มากนัก
- (3) เป็นกิจการโรงเรียนแบบการกุศล ไม่เป็นธุรกิจการค้ามุ่งแสวงหากำไร

3.2 กิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

- 1) ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ของครอบครัวในต่างประเทศ (อ้างถึงในอมรวิษณุ นาคทรรพ, 2543 : 105)
 - (1) ส่วนใหญ่แม่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน
 - (2) ส่วนใหญ่สอนแต่ลูกของตนเอง
 - (3) ส่วนมากใช้เวลาสอนประมาณ 20 - 30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือวันละประมาณ 5 ชั่วโมง
 - (4) สไตล์การสอนมีหลากหลายโดยเด็กเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดการเรียนรู้ของตนเอง (Self - Directed Learning)
 - (5) ครอบครัวจำนวนมากมีการจัดกิจกรรม เพื่อเสริมการเรียนรู้ให้ลูกของตนเอง เช่น การไปพิพิธภัณฑ์, การไปทัศนศึกษาร่วมกับครอบครัวอื่น, และการร่วมกิจกรรมกับชุมชน
 - (6) ส่วนใหญ่มีการสร้างเครือข่ายพ่อแม่ Home School ในละแวกใกล้เคียงไปจนถึงระดับชาติเพื่อสนับสนุนช่วยเหลือกันในส่วนขององค์กรระดับชาติที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ National Home Education Research Institute และ Home School Legal Defense of America ซึ่งมีบทบาททั้งในเชิงวิชาการและการดำเนินการทางกฎหมายตามลำดับ

ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้นอกบ้าน

- (1) พาไปพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ โดยให้เด็กเขียนเล่าสิ่งที่พบเห็น
- (2) พาไปโบราณสถานให้เด็ก ๆ หาข้อมูลจากหน่วยงานท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัดและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์
- (3) พาไปตามแหล่งท่องเที่ยวทางนิเวศวิทยาต่าง ๆ เช่น ภูเขา น้ำตก ทะเล โดยให้เด็กหัดสังเกต และเปรียบเทียบความแตกต่าง
- (4) พาไปศึกษาชุมชนท้องถิ่นที่มีอาชีพเฉพาะ หรือมีลักษณะเฉพาะที่เด็กกำลังสนใจ สวนสัตว์หรือสถานที่ท่องเที่ยวในละแวกใกล้เคียง

ตัวอย่างกิจกรรมเครือข่ายของกลุ่มพ่อแม่ Home School

- (1) จัดประชุมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะ ปัญหา และประสบการณ์
- (2) ไปทัศนศึกษาร่วมกันหลาย ๆ ครอบครัว
- (3) จัดวิทยากรมาบรรยายพิเศษให้สมาชิกในกลุ่ม
- (4) พบปะสังสรรค์ จัดงานปาร์ตี้เพื่อกระชับความสัมพันธ์
- (5) จัดงานประจำปีของกลุ่ม
- (6) จัดนิทรรศการหลักสูตร
- (7) จัดสัมมนาวิชาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- (8) จัดตั้งห้องสมุดเล็ก ๆ ของกลุ่ม
- (9) จัดทำหนังสือหรืออนุทินประจำปี
- (10) ประสานงานกับหน่วยงานที่ให้บริการทดสอบความรู้ด้านต่าง ๆ

2) ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ของประเทศไทย

2.1) กระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวบ้านเรียนในสังคมไทยให้ความสำคัญและดำเนินการอยู่มีแนวทางสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

- (1) ความเคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของเด็ก
- (2) การศึกษาในครอบครัวเป็นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งครอบครัว
- (3) เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ในความหมายที่ว่า การเรียนรู้เกิดจากเด็กและพัฒนาไปสู่การค้นพบตัวตนที่แท้จริงตามธรรมชาติของเด็ก โดยเด็กจะได้พัฒนาไปตามความสนใจและความถนัดที่มีอยู่อย่างมีความสมดุลกับพัฒนาการในด้านอื่น ๆ
- (4) การเรียนรู้เป็นระบบของการบูรณาการ เป็นการเชื่อมโยงวิชาต่าง ๆ ให้กลมกลืนไปกับทักษะและวิถีชีวิตของเด็ก
- (5) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกวิถีทาง
- (6) การเรียนรู้ที่แท้จริงสามารถนำไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิต

2.2) สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัวในสังคมไทยนั้นมีความหลากหลายกันไปตามวิถีทางของแต่ละครอบครัว ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน และสภาพแวดล้อมของครอบครัว เช่น กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมเสริมทักษะ กิจกรรมเสริมพื้นฐานอาชีพ กิจกรรมพัฒนาสติและสมาธิ การเรียนรู้ในรูปแบบโครงการตามความสนใจของลูกหรือของครอบครัว โครงการศึกษาร่วมกัน เป็นกลุ่มซึ่งอาจเป็นเด็กจากครอบครัวเดียวกัน หรือจากกลุ่มครอบครัวที่มีการจัดการศึกษาร่วมกัน

4. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย อาจสรุปได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้ (ยุทธชัย - อุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543 : 319 – 321)

4.1 ด้านตัวพ่อแม่ผู้ปกครอง ได้แก่ การขาดความมุ่งมั่นอย่างแท้จริง อาจเป็นเพราะเริ่มต้นจากแรงกดดัน หรือความจำเป็นมากกว่าความพร้อมทางความคิด ความรู้สึกกลัวความผิดพลาด ไม่มั่นใจและเป็นกังวลอยู่เสมอว่ากำลังทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ความเคยชินกับกรอบความคิดแบบเดิม ทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างอิสระตามความสนใจของลูก การใช้อารมณ์ ใช้ฐานะที่เหนือกว่าบีบบังคับเด็กโดยไม่ตั้งใจ ความเก้อเขินรู้สึกว่าคุณเองไม่ถนัดในการทำหน้าที่ครู ความรู้สึกว่าคุณยังเด็กทำให้ขาดความเชื่อมั่นศรัทธาอย่างแท้จริงในศักยภาพการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็ก

4.2 ด้านสังคมครอบครัว ได้แก่ เสียงคัดค้านและความไม่เห็นด้วยจากญาติมิตร และคนรอบข้างที่ยังขาดความเข้าใจต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงภายในครอบครัวที่ไม่ได้คาดคิดหรือเตรียมการมาก่อนและสุวิสัยที่จะแก้ไขให้ทันการณ์

4.3 ด้านตัวเด็ก ในกรณีที่เด็กมีลักษณะพิเศษ ต้องการการดูแล และกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของเด็ก อาจจะมีก้ำกึ่งของพ่อแม่ที่จัดการศึกษาเพียงลำพัง

4.4 ด้านบทบาทของรัฐ ได้แก่ ปัญหาจากนโยบาย กฎระเบียบ ข้อบังคับจากรัฐที่เป็นไปในทางสร้างกรอบบังคับมากกว่าสร้างแรงจูงใจสนับสนุน เจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว คิดว่าทำให้เกิดภาระยุ่งยากจึงมีปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อพ่อแม่

5. จุดเด่น และจุดด้อย ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

Hamilton, E. and Hamilton, D. ได้สรุปข้อได้เปรียบของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้ 5 ข้อ ดังนี้ (อ้างถึงใน อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2543 : 17 – 18)

- 1) พ่อแม่มีเวลาอยู่กับลูกเต็มที่ ความผูกพันระหว่างพ่อแม่ลูกย่อมแน่นแฟ้นขึ้น
- 2) พ่อแม่มีโอกาสเลือก และปรับแนวทางการจัดหลักสูตร และการสอนให้เหมาะสมกับแบบแผนชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนความต้องการและความพร้อมของลูกได้อย่างยืดหยุ่น
- 3) เด็กได้รับการปฏิบัติในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ และมีสิทธิเสรีภาพของตนเอง ไม่มีพ่อแม่คนใดติตราลูกว่าเป็นเด็กเรียนช้า หรือเด็กมีปัญหาเหมือนในโรงเรียน
- 4) การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ต่อเนื่องตลอดเวลาโดยไม่มีเปิดเทอม หรือปิดเทอม การเรียนรู้อย่างสนุกสนานจะค่อย ๆ ปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา
- 5) ในชีวิตจริง การเรียนรู้และพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ตรง และจากการลงมือปฏิบัติจริง เป็นไปได้ง่ายในบรรยากาศของครอบครัวที่สามารถจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ทั้งในบ้านและนอกบ้าน ได้อย่างมากมาย แทนที่จะให้เด็กเรียนจากหนังสือและคำบรรยายเท่านั้น

ในขณะที่ National Association of Elementary School Principles (NAESP) ของสหรัฐอเมริกา ได้อธิบายถึงความไม่เหมาะสมของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้ 8 ข้อ ดังนี้ (อ้างถึงใน อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2543 : 21)

- 1) เป็นการปิดกั้นเด็กจากประสบการณ์ทางสังคม
- 2) เป็นการแยกเด็กออกจากกลุ่มชนชั้นทางสังคม หรือกลุ่มเชื้อชาติอื่น ๆ ในสังคม
- 3) จำกัดโอกาสที่เด็กจะได้สัมผัสกิจกรรม และสื่อการเรียนรู้ที่มีในหลักสูตรปกติ
- 4) อาจดำเนินการสอนไปโดยผู้ที่ไม่มีความรู้หรือคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นครู
- 5) เป็นการเพิ่มภาระแก่เจ้าหน้าที่ทางการศึกษาในการสอดส่องดูแล
- 6) ทำให้การสอบวัดมาตรฐานการศึกษาเป็นไปได้โดยยากลำบาก
- 7) เป็นผลเสียต่อสุขภาพและความปลอดภัยของเด็ก
- 8) อาจไม่เหมาะสมในกรณีเด็กพิเศษที่มีความต้องการต่างจากเด็กทั่วไป

ทั้งนี้ แนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวยังคงมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัวที่นำเอาแนวคิดดังกล่าวมาใช้ให้เกิดคุณประโยชน์แก่เด็กมากที่สุด

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ประภาศรี สีอำไพ (2542) ได้ศึกษาเอกสารการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในต่างประเทศพบว่าในสหรัฐอเมริกามีการใช้หลักสูตรที่พ่อแม่เป็นผู้สร้างเอง ร้อยละ 71 ในขณะที่มีการใช้หลักสูตรที่มีผู้จัดทำไว้และจำหน่ายตามร้านหนังสือทั่วไป ร้อยละ 23.8 และมีอีก

บางส่วนที่ใช้หลักสูตรแบบผสมจากแหล่งวิทยาการทุกรูปแบบ หรือให้เด็กเข้าเรียนในโรงเรียน เอกชนและรัฐบาลในบางวิชา

Rudner, L. M. (1999) ได้ทำการศึกษาในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กที่เรียน โดยครอบครัว พบว่าเด็กที่เรียนโดยครอบครัวมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาพื้นฐาน เช่น การอ่าน การเรียนคณิตศาสตร์สูงกว่าเด็กในโรงเรียนปกติในระดับชั้นเรียนเดียวกัน และในด้านพัฒนาการ ทางบุคลิกภาพ อารมณ์ และความรู้สึกรักของเด็กที่เรียนโดยครอบครัวกับเด็กทั่ว ๆ ไป พบว่าเด็กที่เรียนโดยครอบครัวส่วนใหญ่มีพฤติกรรมปรับตัวทางสังคมไม่ต่างจากเด็กทั่วไป และมีงานวิจัยบางเล่มที่ชี้ว่าเด็กที่เรียนโดยครอบครัว ค่อนข้างจะมีความมั่นใจและเป็นตัวของตัวเองมากกว่า และมีปัญหาจากการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนในกลุ่มน้อยกว่าเด็กที่เรียนในโรงเรียนปกติ

ยุทธชัย – อุทัยวรรณ เฉลิชัย (2543) ได้ศึกษาวิจัยการจัดการศึกษาโดยครอบครัวใน บริบทของสังคมไทยจากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยศึกษารูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษา โดยครอบครัว 10 ครอบครัวที่ดำเนินการจัดการศึกษาด้วยตนเอง พบว่า

1) พัฒนาการของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย สามารถแบ่งได้ เป็น 3 ช่วงเวลา คือ 1) กลุ่มที่เคยดำเนินการก่อนปี พ.ศ.2530 2) กลุ่มที่ดำเนินการหลังปี พ.ศ.2535 จนถึงปัจจุบัน และ 3) กลุ่มที่เริ่มต้นดำเนินการในช่วงรอยต่อของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2) ภูมิหลังทางครอบครัวเหล่านี้มีจุดร่วมคล้ายกัน คือ เป็นผู้มีอิสระทางความคิด มีอาชีพเป็นนักพัฒนาสังคม มีปรัชญาความเชื่อหรือแนวทางของชีวิตที่ยึดมั่นศรัทธาเป็นพิเศษ เคยได้รับประสบการณ์การใช้ชีวิตหรือศึกษาในต่างประเทศ เป็นผู้มีสถานภาพที่ดีในสังคม เป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาของระบบการศึกษาในโรงเรียน และได้รับแรงผลักดันมาจากตัวลูก

3) รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ (1) การจัดการศึกษาโดยมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน (2) ดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัว เดี่ยว (3) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบข่ายประสานงาน (4) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัว แบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว

4) หลักสูตรและแนวทางการจัดการศึกษามีหลักใหญ่ ๆ ดังนี้ (1) มีความเคารพ และเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของเด็ก การเรียนรู้เป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นจากภายในตัวเด็กเป็น สำคัญ (2) เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งครอบครัว พ่อแม่มีทั้งความเป็นครูและผู้เรียนรู้ไป พร้อมกับลูก แรงจูงใจที่สำคัญที่สุดคือความรักหรือรักในความใฝ่รู้ของพ่อแม่ (3) เป็นกระบวนการที่เกิดจากและพัฒนาไปสู่การค้นพบตัวตนและธรรมชาติของลูก เด็กได้รับโอกาสในการพัฒนา ไปตามความถนัดที่เขามีอยู่อย่างมีความสมดุลกับพัฒนาการด้านอื่นๆ (4) เป็นระบบบูรณาการ

เชื่อมโยงสรรพวิชากับวิถีชีวิตที่เป็นจริง และ (5) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกวิถีทาง และการเรียนรู้ที่แท้จริงสามารถนำไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิต

5) การประเมินผล มีหลักสำคัญคือ (1) มุ่งให้เห็นพัฒนาการของลูกอย่างแท้จริง (2) ให้ความสำคัญกับพัฒนาการเป็นรายบุคคล (3) ลูกมีส่วนร่วมในการประเมินผลตัวเอง (4) ประเมินจากสภาพจริงมากกว่าการใช้แบบทดสอบ (5) มีความต่อเนื่องเห็นตลอดทั้งกระบวนการมากกว่าเพียงชิ้นงานที่เป็นผลลัพท์ (6) มีความหลากหลายในวิธีการ และ (7) การได้สังเกตลูกอย่างใกล้ชิด

6) ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ (1) เสี่ยงคัดค้านไม่เห็นด้วยจากญาติมิตรและครอบครัว (2) การขาดความมุ่งมั่นอย่างแท้จริง (3) ความรู้สึกกลัวการผิดพลาด (4) ความเคียดแค้นในกรณีวิธีคิดวิธีการศึกษาแบบเดิม (5) ติดในความเป็นพ่อแม่ที่ใช้อารมณ์บีบบังคับ (6) ความรู้สึกขัดแย้ง เกือบเงินไม่ถนัด (7) ความรู้สึกกลัวลูกยังเป็นเด็กจึงไม่มีความเชื่อมั่นในการเรียนรู้ของลูกอย่างแท้จริง (8) ลูกเป็นเด็กที่มีลักษณะพิเศษ และ (9) ปัญหาความเปลี่ยนแปลงภายในครอบครัว

อมรวิชัย นาคทรพรพ (2543) ได้ศึกษาและทำการวิจัยเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ของนานาชาติ พบว่า

1) ปัจจุบันการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้แพร่หลายและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ

2) ปัจจัยที่สร้างแรงผลักดันกระแสดังกล่าวการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้แก่ ปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดให้ ปัญหาความรุนแรง ยาเสพติด และการล่องหนทางเพศในโรงเรียน และความเชื่อทางศาสนาเฉพาะกลุ่ม

3) ข้อคัดค้านเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศต่าง ๆ ประเด็นสำคัญ อาทิเช่น ปัญหาการปิดกั้นเด็กจากประสบการณ์ทางสังคม ปัญหาคุณภาพมาตรฐานอันเนื่องมาจากคุณสมบัติของพ่อแม่ ปัญหาการบริหารจัดการในแง่ของการจัดระบบ การสอดส่องดูแล การจัดการสอบ และปัญหาการยอมรับเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นในโรงเรียนปกติ

4) หลายประเทศได้มีการปรับเงื่อนไขทางกฎหมายเพื่อให้เปิดเสรีสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

5) ลักษณะของกลุ่มพ่อแม่ที่เข้ามาจัดการศึกษาโดยครอบครัวส่วนใหญ่จะเคร่งศาสนา เป็นครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่ มีลูก 2 คนขึ้นไป มีระดับการศึกษาและรายได้ปานกลางหรือสูงกว่าระดับเฉลี่ยของคนทั่วไปเพียงเล็กน้อย

6) หลักสูตรและการเรียนการสอนมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเชื่อและแรงจูงใจของพ่อแม่

7) มีการสร้างเครือข่ายพ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในละแวกใกล้เคียงไปจนถึงระดับชาติ

8) ในด้านบทบาทของรัฐ หลายประเทศเชื่อว่าน่าจะมีแนวโน้มไปในลักษณะผ่อนคลายเป็นให้มีเสรีภาพมากขึ้น

ทองไพเราะ สถาวรินทุ (2543) ได้ศึกษา การตัดสินใจยอมรับแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่ผู้ปกครอง ผลการวิจัยพบว่า การแพร่กระจายแนวคิดระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวประกอบด้วย 4 ช่วง คือ ช่วงเริ่มต้นเงียบ ช่วงจุดกระแสโดยสื่อ ช่วงต่างคนต่างทำ และช่วงเชื่อมโยงสู่กัน ในส่วนของกระบวนการตัดสินใจยอมรับแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะแสวงหาทางออก ประกอบด้วยขั้นตอนเกิดความต้องการและขั้นตอนหาทางออก 2) ระยะเกิดความสนใจ ประกอบด้วยขั้นตอนการรู้จักและขั้นตอนการสนใจ และ 3) ระยะตัดสินใจปฏิบัติ ประกอบด้วยขั้นตอนการหาข้อมูลเพื่อไตร่ตรอง ขั้นตอนการตัดสินใจปฏิบัติและขั้นตอนการปรับตัวและแก้ปัญหาที่เผชิญ

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจยอมรับแนวคิดระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกตัวพ่อแม่ผู้ปกครอง ปัจจัยภายในประกอบด้วยปัจจัยหลัก ได้แก่ ประสบการณ์สะสม และพื้นฐานความคิดของพ่อแม่ และปัจจัยเสริม ได้แก่ ความสนใจและความพร้อมของพ่อแม่ ส่วนปัจจัยภายนอกประกอบด้วยปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัญหาลูกกับโรงเรียน และพบ.การศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ส่วนปัจจัยเสริม ได้แก่ การเห็นว่ามีคนอื่นทำ

นิลวรรณ แซ่จิว (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อนาคตภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่มีอาชีพในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านวิชาชีพวิชาการเห็นด้วยต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากที่สุด (3.76) รองลงมาได้แก่กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านธุรกิจการค้า (3.66) ในขณะที่กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านกิจกรรมเห็นด้วยน้อยที่สุด (3.37) โดยภาพรวมแล้วประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีกลุ่มอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แต่กลุ่มอาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับความสนใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ผลจากการพัฒนาอนาคตภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในกรุงเทพมหานคร อีก 10 ปีข้างหน้า ได้ภาพอนาคตทั้งหมด 4 ภาพ โดยภาพอนาคตที่เห็นว่ามีความเป็นไปได้มากที่สุดคือ ภาพอนาคตที่ 2 ที่คาดว่าจำนวนของครอบครัวที่จัดการศึกษด้วยตนเองจะมีเพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน แต่คงไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวที่มีความมุ่งมั่น และมีความพร้อมทางด้านฐานะ เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาในระดับที่พึ่งพาตนเองได้ ส่วนรูปแบบอาจเป็นได้ทั้งครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มครอบครัว ซึ่งผลกระทบที่คาดว่าจะตามมาคือ เอกชนจะเข้ามามีบทบาทในการจัดการ

ศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น เกิดการรวมกลุ่มของพ่อแม่ที่มีแนวคิดทางการศึกษาล้ายคลึงกัน ในขณะเดียวกัน ที่โรงเรียนบางแห่งจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองมากขึ้น

จากการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว สามารถสรุปเป็น กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย เรื่องการจัดการ ศึกษาโดยครอบครัวสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ด้านใหญ่ๆ คือ 1) แนวคิดหรือหลักการของครอบครัวในการจัดการศึกษาให้เด็ก และเป้าหมายในการจัดการ ศึกษาโดยครอบครัวสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ 2) รูปแบบการเรียนรู้ของครอบครัว รวมทั้ง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ครอบครัวจัดให้แก่เด็ก การเทียบโอนผลการศึกษา และวิธีการประเมินผลการ เรียนรู้ของเด็ก และ 3) ปัญหาในด้านการจัดหาแหล่งการเรียนรู้ การจัดหาทุนทรัพย์เพื่อส่งเสริม ความสามารถของเด็ก จิตความสามารถในการจัดการศึกษาของบิดามารดา และข้อเสนอแนะในการ จัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ตอนที่ 3 การศึกษารายกรณี (Case Study)

1. ความหมายของการศึกษารายกรณี

การศึกษารายกรณี เป็นวิธีการที่สำคัญวิธีการหนึ่งในการศึกษาบุคคลทางด้านจิตวิทยา การศึกษา ดังนั้นจึงมีนักจิตวิทยาการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังต่อไปนี้

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2527 : 3) ได้กล่าวว่า การศึกษารายกรณี คือ การศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ที่สำคัญของหน่วยใดหน่วยหนึ่งในสังคม เช่น บุคคล กลุ่ม ชุมชน สถาบัน โดยเฉพาะในปัจจุบันมักเน้นศึกษารายละเอียดของแต่ละบุคคล การศึกษารายละเอียดของแต่ละบุคคลนี้จะต้องศึกษาต่อเนื่องกันไปในระยะเวลาหนึ่ง แล้วนำรายละเอียดที่ได้มาวิเคราะห์ ตีความเพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุของพฤติกรรม ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา หรือไม่เป็นปัญหาก็ได้ เช่น พัฒนาการด้านต่าง ๆ ความสามารถพิเศษด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลาย ๆ ด้าน ถ้าในรายละเอียดที่เป็นปัญหา จะใช้แนวทางในการที่จะช่วยเหลือแก้ไข แต่ถ้าในรายที่ไม่เป็นปัญหา จะได้ใช้แนวทางในการป้องกันส่งเสริม หรือนำไปเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นต่อไปในปัจจุบัน และอนาคต

นันทิกา เข้มสรวล (2529 : 7) ได้สรุปแนวคิดของการศึกษารายกรณีว่า เป็นวิธีการศึกษาบุคคลอย่างละเอียดทุกด้านต่อเนื่องกันไปเป็นเวลานาน เป็นการรวบรวมข้อมูลทุกด้านของบุคคลมาจัดไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และวินิจฉัยปัญหา เพื่อช่วยให้มองเห็นบุคลิกภาพของบุคคลจนสามารถเข้าใจถึงธรรมชาติของบุคคล และสาเหตุของปัญหาอย่างชัดเจน แล้วจึงนำข้อมูลมาพิจารณาวางแผนให้การช่วยเหลือแนะแนวให้บุคคลพยายามแก้ไขและพัฒนาสภาพชีวิตของตน ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทศพร มณีศรีขำ (2539 : 170) ได้กล่าวถึงการศึกษารายกรณีว่า เป็นการศึกษาบุคคลอย่างกว้างขวาง ละเอียดลึกซึ้งทั้งภูมิหลัง และชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยทำให้ผู้ศึกษารู้จักและเข้าใจบุคคลนั้นได้อย่างแท้จริง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการแนะแนว การช่วยเหลือ และช่วยให้ตัวเขาตระหนักรู้ในตนเอง รวมทั้งสามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสุข

2. จุดมุ่งหมายของการศึกษารายกรณี

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2529 : 8 – 9) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการศึกษารายกรณีโดยมีจุดมุ่งหมายหลัก 2 ประการ คือ

1) เพื่อใช้ในการแนะแนว และให้คำปรึกษา ซึ่งจะแบ่งออกเป็นจุดมุ่งหมายย่อย ๆ เป็น 4 ข้อ ดังนี้

1.1) เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการวินิจฉัย และการรักษาในรายที่มีปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการปรับตัว ปัญหาการเรียน ปัญหาทางเศรษฐกิจ

1.2) เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจบุคคลได้อย่างละเอียด ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการให้คำปรึกษา

1.3) เพื่อให้บุคคลที่รับการศึกษาได้รู้จักวิเคราะห์ตนเอง จนเกิดความเข้าใจตนเองได้อย่างถูกต้องตรงความเป็นจริง

1.4) เพื่อใช้อบรมครูประจำการให้เข้าใจวิธีการศึกษารายกรณีได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยให้งานแนะแนวมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2) เพื่อใช้ในกรณีอื่น ๆ

2.1) เพื่อใช้ในการวิจัย โดยศึกษาสาเหตุในอดีต และปัจจุบันเพื่อทำนายพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา หรือไม่เป็นปัญหาก็ได้

2.2) เพื่อการติดตามผลของการใช้เทคนิค หรือวิธีการต่าง ๆ อันเป็นแนวทางที่จะปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่าง ๆ

2.3) เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษานักเรียนทุกคน ๆ ไป ที่ผู้ศึกษาสนใจ เช่น คนที่มีความสามารถพิเศษ คนที่มีบุคลิกภาพที่ดี เป็นต้น

ทศพร มณีศรีจำ (2539 : 170 – 171) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการศึกษารายกรณีไว้ 5 ประการ ดังนี้

1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของนักเรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และเชาวน์ปัญญา อันจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริม พัฒนานักเรียนได้อย่างเหมาะสม

2) เพื่อศึกษาสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน โดยเฉพาะพฤติกรรมผิดปกติ ซึ่งทางโรงเรียนจะได้ช่วยเหลือ และแก้ไขได้อย่างถูกต้อง

3) เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจ และตระหนักรู้ในตนเอง ยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเอง สามารถพัฒนาตนเอง วางแผนชีวิต ตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษาต่อ และเลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4) เพื่อช่วยให้คณะครูได้รู้จัก และเข้าใจนักเรียนอย่างละเอียดลึกซึ้ง ถูกต้อง และนำผลของการศึกษารายกรณีไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม และการให้บริการต่าง ๆ แก่นักเรียนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ และความพร้อมของนักเรียน

5) เพื่อช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจบุตรหลานของตนดีขึ้น เพราะได้ทราบข้อมูลต่าง ๆ ที่ครูได้ศึกษารวบรวม และได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อันจะก่อให้เกิดความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการแก้ไขปัญหาของบุตรหลานของตน

3. กระบวนการในการศึกษารายกรณี

พนม ลิ้มอารีย์ (2530 : 20 – 21) กล่าวว่า การศึกษารายกรณีที่สมบูรณ์นั้น ในการศึกษาอาจจำแนกเป็นขั้นตอนการดำเนินงานได้ 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล (Collecting of the necessary data) ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนที่ถูกทำการศึกษา ตลอดจนช่วยให้ทราบภาวะความเป็นไปในปัจจุบันของผู้ใช้อีกด้วย

ขั้นที่ 2 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้ มาวิเคราะห์หาข้อเท็จจริงต่าง ๆ และจำแนกออกเป็นด้าน ๆ เพื่อสะดวกในการตีความหมายข้อมูล

ขั้นที่ 3 ขั้นตรวจวินิจฉัยปัญหา (Diagnosis) ขั้นนี้เป็นการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นที่สองเป็นพื้นฐานประกอบการพิจารณา เพื่อวินิจฉัยว่าจะไรน่าจะเป็นสาเหตุของปัญหา การลงความเห็นเกี่ยวกับปัญหานี้ อาจเป็นการชั่วคราวไม่ใช่ข้อยุติ แต่ก็เป็นพื้นฐานของการสังเคราะห์ข้อเท็จจริงในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 4 ขั้นสังเคราะห์ หรือรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม (Synthesis) เมื่อตรวจวินิจฉัยว่าอะไรน่าจะเป็นปัญหาและควรจะได้ศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหานั้นเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ และกลวิธีอื่น ๆ แล้วนำข้อเท็จจริงที่ได้มาสังเคราะห์เข้าด้วยกันกับข้อเท็จจริงที่มีอยู่แล้ว ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ของข้อมูลแต่ละด้าน เกิดเป็นภาพรวมทางบุคลิกภาพของบุคคลนั้น อันจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจลักษณะของปัญหา และสาเหตุของปัญหาได้อย่างถ่องแท้

ขั้นที่ 5 ขั้นให้ความช่วยเหลือ (Treatment) เมื่อผู้ศึกษาแน่ใจว่าการตรวจวินิจฉัยปัญหาของตนถูกต้อง ควรจะได้คิดหามาตรการต่างๆ ที่จะนำมาช่วยเหลือ แนะนำแนวทางในการแก้ปัญหา และดำเนินการให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง เพื่อช่วยให้บุคคลผู้นั้นสามารถปรับตัวได้ อย่างถูกต้องเหมาะสม

ขั้นที่ 6 ขั้นติดตามผล (Follow – Up) เมื่อผู้ศึกษาได้ให้ความช่วยเหลือหรือให้การแนะนำกับผู้ทำการศึกษาไปแล้ว การติดตามผลจะช่วยให้ทราบว่า การศึกษารายกรณีประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง และจะต้องให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติมอีกหรือไม่ ซึ่งผู้ทำการศึกษาจะได้ดำเนินการต่อไปอย่างเหมาะสม

ทศพร มณีศรีขำ (2539 : 171 – 174) กล่าวว่า การศึกษารายกรณีเป็นการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด เจาะลึกทั้งภูมิหลังและชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน การศึกษารายกรณีประกอบด้วยกระบวนการเป็นขั้นตอน 8 ขั้น ดังนี้

- 1) การเลือกนักเรียนสำหรับศึกษารายกรณี สามารถจำแนกได้ดังนี้
 - 1.1) นักเรียนที่ประสบความสำเร็จในด้านการเรียนดีเยี่ยม

- 1.2) นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษบางอย่าง เช่น ศิลปะ ดนตรี ฯลฯ
- 1.3) นักเรียนที่มีความทะเยอทะยาน มีกำลังเข้มแข็งที่จะเอาชนะอุปสรรค
- 1.4) นักเรียนที่มีปัญหา
- 1.5) นักเรียนที่เรียนอ่อน ไม่สามารถทำงานในระดับที่เรียนอยู่ได้
- 1.6) นักเรียนที่มีพฤติกรรมดีเด่นสมควรเอาเป็นตัวอย่าง
- 1.7) นักเรียนที่มีพฤติกรรมปกติธรรมดาทั่วไป

2) ผู้ที่รับผิดชอบในการศึกษารายกรณี ในทางปฏิบัติการศึกษานักเรียนรายกรณี ควรเป็นหน้าที่ของครู หรือผู้แนะแนว เพราะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง มีการทำงานเป็นทีมเพื่อรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงและรายละเอียดต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ครอบคลุมในทุกๆ ด้าน

3) การรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษารายกรณี (Collecting of the necessary data) มีแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งผู้ทำการศึกษารายกรณีควรจะให้ความสนใจและรวบรวม 9 ข้อ ดังนี้

3.1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียน รายละเอียดเกี่ยวกับครอบครัว ประวัติทางการศึกษา ตลอดจนสุขภาพอนามัย ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้สามารถศึกษาได้จากกระเบียนสะสม

3.2) การสังเกตนักเรียนในสถานการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียนหรือในเวลาที่นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นเพื่อจะได้ทราบสัมพันธภาพทางสังคม และการปรับตัวของนักเรียนกับผู้อื่น ในการสังเกตแต่ละครั้งควรมีการบันทึกการสังเกตทั้งในรูปแบบระเบียบพฤติกรรม และมาตราส่วนประมาณค่า เพื่อจะได้เปรียบเทียบผลของความเปลี่ยนแปลงที่ได้พบเห็นในแต่ละช่วงของเวลาที่ผ่านไป

3.3) การสัมภาษณ์นักเรียนซึ่งอาจเป็นการนัดหมายมาพูดคุย หรือการพูดคุยในช่วงเวลาขณะทำการสอน หรือเวลาที่พบนักเรียนผู้นั้นเป็นบางครั้งในแต่ละวัน โดยเฉพาะการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการจะช่วยให้นักเรียนกล้าที่จะแสดงออก ทำให้ข้อมูลที่ได้เป็นความจริง และน่าเชื่อถือมากกว่า

3.4) การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องและรู้จักนักเรียนคนนั้น เช่น บิดามารดา ครู เพื่อนและบุคคลอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความชัดเจน และสมบูรณ์

3.5) การเยี่ยมบ้าน ส่วนมากครู หรือผู้แนะแนว มักเห็นและรู้จักนักเรียนในขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียน ซึ่งบางครั้งพฤติกรรมหรือการแสดงออกของนักเรียนบางอย่าง มีผลกระทบต่อเกี่ยวเนื่องมาจากที่บ้าน การเยี่ยมบ้านจะช่วยให้เห็นสภาพ และทราบสัมพันธภาพภายในครอบครัวรวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบิดามารดาของนักเรียน นับว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันอีกด้วย

3.6) การศึกษาข้อมูลจากอัตชีวประวัติ การบันทึกประจำวัน และผลงานอื่น ๆ

3.7) ข้อมูลจากแบบสอบถามลักษณะต่าง ๆ ที่ได้นำไปให้นักเรียนตอบ ซึ่งข้อมูลที่ได้จะทำให้ทราบความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ความสนใจ และค่านิยมของนักเรียนที่มีต่อตนเอง และต่อผู้อื่น

3.8) การศึกษานักเรียนจากผลการทดสอบด้วยแบบทดสอบ หรือแบบสำรวจต่าง ๆ เช่น แบบสำรวจความสนใจ แบบทดสอบความถนัด

3.9) การศึกษาข้อมูลจากเครื่องมือ และเทคนิคทางการแนะแนวอื่นๆ ที่ผู้ศึกษานำมาใช้ตามสภาพการณ์และความเหมาะสม

4) การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis) หลังจากที่ได้รวบรวมข้อมูลมาแล้ว ผู้ทำการศึกษารายกรณีจะต้องนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อเท็จจริง และจัดแยกออกเป็นด้าน ๆ เพื่อง่ายและสะดวกต่อการทำความเข้าใจผู้ที่ถูกศึกษา

5) การวินิจฉัยปัญหา (Diagnosis) ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะถ้าผู้ศึกษาสามารถวินิจฉัยสาเหตุ หรือที่มาของปัญหาได้ ก็จะสามารถให้ความช่วยเหลือผู้ที่ถูกศึกษาได้ ดังนั้นการรวบรวม ข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลต้องกระทำด้วยความละเอียดรอบคอบ

6) การสังเคราะห์ข้อมูลหรือการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม (Synthesis) กรณีที่ผู้ศึกษารายกรณีวินิจฉัยปัญหาแล้วแต่ยังไม่สามารถคลี่คลายปัญหาได้ ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากข้อมูลที่ได้ไม่เพียงพอหรือขาดความชัดเจน ผู้ศึกษาจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม พร้อมทั้งนำมาสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่มีอยู่เดิม ซึ่งจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ของข้อมูลแต่ละด้าน เกิดเป็นภาพรวม ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจลักษณะ และสาเหตุของปัญหาได้ชัดเจนขึ้น

7) การให้ความช่วยเหลือ (Treatment) ผู้ศึกษาต้องพิจารณาหาแนวทางต่าง ๆ ในการช่วยเหลือนักเรียนตามความเหมาะสม

8) การติดตามผล (Follow – Up) ในการศึกษากรณีเมื่อมีการช่วยเหลือนักเรียนแล้ว การติดตามผลจะเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าปัญหาของผู้ถูกศึกษาได้รับการแก้ไข สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ถ้าการช่วยเหลือยังไม่สมบูรณ์หรือไม่ถูกต้องจะได้ช่วยเหลือหรือปรับปรุงต่อไป

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การศึกษารายกรณีนั้นประกอบไปด้วยกระบวนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่ต้องการศึกษาเป็นรายกรณี หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาสาเหตุของพฤติกรรม ทำการช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาต่อไป ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้รูปแบบของกระบวนการการศึกษารายกรณี ซึ่งแบ่งกระบวนการในการศึกษาออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา และดำเนินการเตรียมการวิจัย

ขั้นที่ 2 การรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 4 การสรุปผล

กระบวนการ การศึกษารายกรณี 4 ขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา และดำเนินการเตรียมการวิจัย

การกำหนดปัญหา หมายถึง การที่ผู้ศึกษารายกรณีตั้งจุดหมาย หรือกำหนดว่าจะศึกษาสิ่งใดในบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นปัญหาหรือมิใช่ปัญหา แต่เป็นความสนใจ ความสามารถพิเศษ หรืออื่น ๆ (กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ, 2527 : 23)

ทศพร มณีศรีขำ (2539 : 171) กล่าวว่าในการเลือกบุคคลเพื่อศึกษารายกรณี สามารถเลือกได้ 7 แบบ ดังนี้

- 1) บุคคลที่ประสบความสำเร็จในด้านการเรียนดีเยี่ยม
- 2) บุคคลที่มีความสามารถพิเศษบางอย่าง เช่น ศิลปะ ดนตรี ฯลฯ
- 3) บุคคลที่ความทะเยอทะยานมีกำลังเข้มแข็งที่จะเอาชนะอุปสรรค
- 4) บุคคลที่มีปัญหาหนัก
- 5) บุคคลที่เรียนอ่อน ไม่สามารถทำงานในระดับที่เรียนอยู่ได้
- 6) บุคคลที่มีพฤติกรรมดีเด่นสมควรนำมาเป็นตัวอย่าง
- 7) บุคคลที่มีพฤติกรรมปกติธรรมดาทั่วไป

ขั้นที่ 2 การรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ทำศึกษารายกรณี ต้องนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์หาข้อเท็จจริง เพื่อทำความเข้าใจผู้ถูกศึกษา การรวบรวมข้อมูลที่ได้นั้นควรจะต้องใช้เทคนิคหลาย ๆ ชนิด และแต่ละชนิดควรใช้หลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูล และรายละเอียดที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ซึ่งการศึกษารายกรณีในครั้งนี้มีเทคนิค และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 7 ประเภท ดังนี้

1) การสังเกต (Observation)

การสังเกต เป็นวิธีการเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคลที่นิยมมากที่สุดในการศึกษา รายกรณี ข้อมูลที่ได้จะช่วยทำให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถทราบสาเหตุถึงของพฤติกรรมที่แสดงออกโดย ใช้แบบบันทึกกระเบียนพฤติกรรม (Anecdotal Record) เป็นการสังเกต และการบันทึกพฤติกรรม

ตามสภาพการณ์ที่เป็นจริง โดยผู้สังเกตจะไม่ตีความ หรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ ทั้งสิ้น (สมโภชน์
เยี่ยมสุภายิต, 2541 : 64)

1.1) ความหมายของการสังเกต

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2527 : 21) ได้กล่าวถึง ความหมายของการ
สังเกตว่า เป็นวิธีรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็กวิธีหนึ่ง เพื่อนำมาศึกษาพฤติกรรมของเด็ก ทำให้รู้จัก
และเข้าใจเด็กแต่ละคนดีขึ้น การสังเกตนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยาก แต่ที่สำคัญผู้สังเกตจะต้องเข้าใจวิธี
การสังเกตที่แน่นอนจึงจะได้ผลตรงตามจุดมุ่งหมาย

พนม ลิ้มอารีย์ (2538 : 50) กล่าวว่า การสังเกตเป็นวิธีการศึกษา
เด็กเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับเด็ก โดยการเฝ้าดูพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมา ในลักษณะที่เป็นจริง
ตามธรรมชาติ ไม่มีการควบคุมสถานการณ์ หรือสร้างสถานการณ์เพื่อให้ทราบพฤติกรรมที่ต้องการ
แต่อย่างใด ผู้สังเกตเพียงเฝ้าดูพฤติกรรมที่เกิดขึ้น และพยายามจดจำไว้เท่านั้น ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ
การแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ แต่จะพยายามช่วยให้การแสดงพฤติกรรมเป็นไปตามธรรมชาติมากที่สุด
โดยมีจุดมุ่งหมายของการสังเกต (กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ, 2527 : 32) คือ เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือ
ข้อเท็จจริงด้วยตนเอง เข้าใจถึงพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้ถูกสังเกต ค้นหาสาเหตุบางประการของ
ปัญหาและทำให้ผู้สังเกตเป็นผู้มีความรอบคอบและไวต่อการมีปฏิกิริยาโต้ตอบจากสิ่งแวดล้อมจน
เป็นผู้ที่ปรับตัวได้ดี และรวดเร็วในแต่ละสถานการณ์

จากความหมายของการสังเกตสามารถสรุปได้ว่าการสังเกตหมายถึงวิธีการรวบรวม
ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล เป็นวิธีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเด็กโดยการเฝ้าดูพฤติกรรมที่เด็กแสดงออก
มาในลักษณะที่เป็นจริงตามธรรมชาติเพื่อให้ได้ข้อมูลของปัญหาหรือพฤติกรรมที่แสดงออกมา

1.2) ประเภทของการสังเกต

การสังเกตสามารถจำแนกตามลักษณะได้ 4 แบบ ดังนี้ (ทศพร
มณีศรีขำ, 2539 : 35 – 37)

- (1) การสังเกตตามจุดมุ่งหมาย เป็นการสังเกตเพื่อให้การช่วยเหลือ
ทันที หรือเก็บรวบรวมข้อมูล
- (2) การสังเกตตามลักษณะการจดบันทึก / ไม่จดบันทึก
- (3) การสังเกตตามลักษณะการกำหนดช่วงเวลา
- (4) การสังเกตตามลักษณะสถานการณ์

1.3) หลักการสังเกต พนม ลิ้มอารีย์ (2538 : 52 – 54) ได้สรุปหลักการ
สังเกตไว้ 10 ข้อ ดังนี้

- (1) กำหนดสิ่งที่สังเกตให้ชัดเจนก่อนที่จะเริ่มการสังเกต

(2) การสังเกตพฤติกรรมของเด็ก ผู้สังเกตต้องสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับสถานการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมด้วยเสมอ

(3) ควรทำการสังเกตเด็กเพียงคนเดียวในการสังเกตแต่ละครั้งเพื่อศึกษาพฤติกรรมได้อย่างละเอียด

(4) ควรสังเกตพฤติกรรมในขณะที่ทำกิจกรรมปกติ เช่น ในห้องเรียน ห้องประชุม สนามเด็กเล่น จะช่วยให้สามารถทำนายพฤติกรรมในอนาคตของเด็กได้

(5) ทำการสังเกตเป็นระยะเวลายาวนาน ผู้สังเกตต้องใช้เวลาสังเกตเด็กเป็นระยะเวลาหลาย ๆ วัน เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมมีอารมณ์แตกต่างกันไปในแต่ละวัน อาจจะเป็นระยะเวลา 3 เดือน หรือ 1 ภาคการเรียน ความยาวนานในการสังเกตมีหลักการโดยทั่วไป ก็ควรจะทำการสังเกตตลอดช่วงเวลาที่พฤติกรรมเป้าหมายเกิดขึ้น เช่น ถ้าสนใจสังเกตพฤติกรรมตั้งใจเรียนในชั้นเรียน ความยาวนานของเวลาที่สังเกตควรเป็น 1 คาบการเรียน (สมโภชน์ เขียวสุภาวิชิต, 2541 : 64)

(6) ควรสังเกตพฤติกรรมด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว ในการสังเกตครั้งหนึ่ง ๆ ช่วยให้ผู้สังเกตไม่สับสน และมีความเที่ยงตรงในการสังเกตมากขึ้น

(7) ผู้สังเกตต้องพยายามฝึกฝนตนเอง อย่าให้เกิดความลำเอียงพยายามทำใจให้เที่ยงตรงที่สุดในการสังเกต

(8) การสังเกตจะมีคุณค่า เมื่อมีการจดบันทึกการสังเกตไว้ อย่างถูกต้อง

(9) การสังเกตที่ดีจะต้องตรวจสอบผลที่ได้ด้วยเครื่องมือวัดที่แน่นอนมาประกอบด้วยเสมอ เพื่อให้ได้ผลเป็นที่เชื่อมั่น ได้มากยิ่งขึ้น

(10) ผู้สังเกตจะต้องระลึกไว้เสมอว่าการสังเกตเพียงครั้งเดียวไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้ถูกสังเกตเข้าใจเด็ก จึงจำเป็นที่จะต้องสังเกตหลาย ๆ ครั้ง และนำข้อมูลต่าง ๆ ที่เก็บสะสมมาประมวล ทำให้สามารถเข้าใจเด็กได้ถูกต้องมากขึ้น

1.4) ประโยชน์ของการสังเกต

การสังเกตเป็นกลวิธีในการศึกษารายกรณีที่ดีวิธีหนึ่งซึ่งมีประโยชน์ 5 ข้อ ดังนี้ (พนม ลิมอารีย์, 2538 : 54 – 55)

- (1) การสังเกตช่วยให้ทราบพฤติกรรมอันแท้จริงของเด็ก
- (2) การสังเกตจะให้รายละเอียดเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาเด็กด้วยวิธีการอื่น ๆ
- (3) การสังเกตให้ข้อเท็จจริงบางประการ ซึ่งไม่สามารถได้มาโดยวิธีการอื่น ๆ

(4) การสังเกตเป็นการเลือกเฟ้น เนื่องจากผู้สังเกตไม่อาจรายงานการกระทำทุกอย่างของเด็กได้ จึงต้องเลือกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่คิดว่ามีความสำคัญและมีประโยชน์

(5) การสังเกตช่วยให้สามารถเข้าใจพฤติกรรมของเด็กมากยิ่งขึ้น

Cooper, Heron, & Heward (1987 อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2541 : 65

66) ได้เสนอแนะวิธีการบันทึกระเบียบพฤติกรรมไว้ 8 ข้อ ดังต่อไปนี้

1) บันทึกทุกสิ่งทุกอย่างที่บุคคลที่ถูกสังเกตกระทำหรือพูด และทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ถูกสังเกต

2) ใช้อักษรย่อ หรือวิธีการใด ๆ ก็ได้ที่ทำให้การบันทึกนั้นสั้นลง หรือทำให้การบันทึกนั้นทำได้รวดเร็วขึ้นในระหว่างการสังเกต แต่จะต้องแน่ใจว่าสิ่งที่ได้จากการบันทึกนั้นสามารถนำไปขยายได้อย่างถูกต้อง หลังจากสิ้นสุดการสังเกตแล้ว

3) รายงานเฉพาะสิ่งที่เห็นและได้ยินเท่านั้น ห้ามตีความการกระทำนั้นอย่างเด็ดขาด

4) บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน และเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลแสดงพฤติกรรม ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้นกับพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก

5) บันทึกความยาวนานของการเกิดพฤติกรรมของบุคคลนั้นอย่างคร่าว ๆ งดเวลาเริ่มต้น และเวลาหยุดแต่ละพฤติกรรมไว้

6) ผู้ทำการสังเกต และบันทึกจะต้องตระหนักไว้เสมอว่าการสังเกต และบันทึกระเบียบพฤติกรรมนี้บ่อยครั้งที่เดียวที่ผู้ถูกสังเกตจะรู้ว่าถูกสังเกต ซึ่งอาจทำให้พฤติกรรมออกมาในลักษณะที่แตกต่างไปจากที่เคยแสดงออก ดังนั้นผู้สังเกตจะต้องทำให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวน้อยที่สุดหรือไม่รู้ตัวเลยได้ยิ่งดี

7) ควรทำการสังเกตเป็นระยะเวลาที่นานพอสมควร ทั้งนี้เพื่อที่ว่าพฤติกรรมที่แปลกใหม่อันเป็นผลมาจากการรู้ตัวว่ามีบุคคลแปลกหน้าเข้ามาอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ตนเองอยู่นั้น เริ่มจะลดลงจนสู่สภาพปกติ และการทำการสังเกตบ่อยครั้งนี้ จะทำให้เห็นถึงลักษณะที่แท้จริงของพฤติกรรมของบุคคลที่ถูกสังเกตในแต่ละวันได้

8) ในการบันทึกแบบระเบียบพฤติกรรมนั้นควรใช้แบบบันทึกที่มีรูปแบบเดียวกัน ทุกครั้งที่ทำการสังเกต และบันทึกพฤติกรรม

2) การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์เป็นกลวิธีชนิดหนึ่งที่ใช้ได้ผลดี ในการเก็บข้อมูลของการศึกษารายกรณีเพราะในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสในการปฏิบัติต่าง ๆ ของผู้ถูกสัมภาษณ์ทำให้สามารถเข้าใจพฤติกรรม ของผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ดียิ่งขึ้น

2.1) ความหมายของการสัมภาษณ์

พนม ลิ้มอารีย์ (2538 : 92) กล่าวว่า การสัมภาษณ์ หมายถึง การสนทนาหรือการพูดคุยกันระหว่างบุคคล 2 คน และการพูดคุยนั้นจะต้องมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่อง

2.2) ประเภทของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ที่นิยมใช้ในวงการจิตวิทยาและการแนะแนวมี 2 ชนิด (กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ, 2527 : 97 – 96) ดังนี้

(1) การสัมภาษณ์เพื่อค้นหาหรือทราบข้อเท็จจริง (Fact finding Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์สนทนา หรือซักถามข้อเท็จจริง ๆ เกี่ยวกับผู้ถูกสัมภาษณ์ในด้านความคิดเห็น ความรู้สึก ความสนใจ เจตคติและค่านิยมของผู้ถูกสัมภาษณ์เกี่ยวกับตนเอง และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อเป็นการหาข้อเท็จจริง หรือข้อมูลเพิ่มเติมจากที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งยังเป็นการตรวจสอบว่า ข้อมูลที่มีอยู่ตรงกับข้อเท็จจริงหรือไม่

(2) การสัมภาษณ์เพื่อให้คำปรึกษา (Counseling Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้รับการสัมภาษณ์สนทนา หรือซักถามผู้ถูกสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจและมองเห็นปัญหาของตนเองได้ชัดเจน สามารถพิจารณาแก้ไข หรือตัดสินใจปัญหาของเขาได้ หลังจากการให้สัมภาษณ์ชนิดนี้จะช่วยสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้สัมภาษณ์ และผู้ถูกสัมภาษณ์

2.3) กระบวนการสัมภาษณ์

ในการสัมภาษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริงหรือการสัมภาษณ์เพื่อให้คำปรึกษา มีกระบวนการสัมภาษณ์ (พนม ลิ้มอารีย์, 2538 : 94 – 100) อยู่ 4 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้ทำการสัมภาษณ์ว่า ได้มีการเตรียมเพียงใด สิ่งที่ผู้สัมภาษณ์ต้องเตรียมการก่อนสัมภาษณ์ คือ การติดต่อผู้ถูกสัมภาษณ์ การเตรียมตัวของผู้สัมภาษณ์ การเตรียมสถานที่

(2) ขั้นเริ่มสัมภาษณ์ เป็นขั้นการสร้างสายสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สัมภาษณ์ และผู้รับการสัมภาษณ์

(3) ขั้นยุติการสัมภาษณ์ เมื่อผู้สัมภาษณ์ได้ทำการสัมภาษณ์เหมาะสมกับเวลาแล้วไม่ว่าจะได้ข้อมูลครบตามที่ตนต้องการหรือไม่ ควรยุติการสัมภาษณ์ครั้งนั้น กล่าวที่ขาดอยู่ให้สัมภาษณ์ในครั้งต่อไป ที่สำคัญควรให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มั่นใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะ

รักษาไว้เป็นความลับ เพื่อช่วยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความสบายใจ และยินดีให้ความร่วมมือในครั้งต่อไป

(4) ผู้สัมภาษณ์ควรบันทึกผลการสัมภาษณ์ในทันทีหลังจากที่การสัมภาษณ์สิ้นสุดลง เพราะถ้าทิ้งไว้นานอาจทำให้ลืมได้ ในการจดบันทึกควรเขียนให้ชัดเจน ตรงตามความเป็นจริง การจดบันทึกไม่ควรทำในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ ทำให้ผู้สัมภาษณ์ขาดโอกาสที่จะสังเกตผู้ถูกสัมภาษณ์

ทศพร มณีศรีจำ (2539 : 52 – 53) กล่าวว่า

(1) ขั้นเริ่มต้นการสัมภาษณ์ หมายถึง การที่ผู้สัมภาษณ์พยายามดำเนินการสัมภาษณ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ หลังจากที่ได้สร้างสายสัมพันธ์แล้ว สิ่งที่ผู้สัมภาษณ์ควรปฏิบัติ คือ "ไม่ควรยึดความคิดที่ตนเตรียมมาก่อนมากนัก การสัมภาษณ์ควรดำเนินไปอย่างเสรี มีลักษณะ โอนอ่อนผ่อนตามกัน บรรยากาศในการสัมภาษณ์ควรเป็นบรรยากาศของการยอมรับ มากกว่าการจับผิด ผู้สัมภาษณ์ควรแบ่งเวลาในการพูด ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ ให้เหมาะสม ควรสังเกตและรู้จักที่จะผ่อนคลายความตึงเครียดภายในของผู้ถูกสัมภาษณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น ด้วยการสอดแทรกอารมณ์ขันอย่างเหมาะสม

(2) ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์ เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้สัมภาษณ์ได้ข้อมูลต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการ เพื่อให้การสัมภาษณ์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สัมภาษณ์ควรใช้คำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้รับการสัมภาษณ์ได้ตอบยาว ๆ ช่วยให้ผู้สัมภาษณ์ได้ทราบถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ต้องการ ต้องยอมรับเจตคติ และความรู้สึกของผู้รับการสัมภาษณ์ หลีกเลี่ยงการพูดมากเกินไปในระหว่างการสัมภาษณ์ ควบคุมการสัมภาษณ์ให้อยู่ในขอบข่ายที่ต้องการ

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2527 : 100) กล่าวว่าไว้ว่าการสัมภาษณ์ชนิดใดก็ตามจะต้องใช้เทคนิค 4 ประการดังนี้

(1) การสังเกต (Observation) โดยใช้วิธีรวบรวมสัมผัสทั้งห้า

(2) การฟัง (Listening) เป็นเทคนิคที่ดีที่สุดในการแนะนำ และให้คำปรึกษา

(3) การใช้คำถาม (Questioning) ผู้สัมภาษณ์อาจจะต้องถามผู้ถูกสัมภาษณ์ ในสิ่งที่ยังไม่กระจ่าง โดยการใช้คำถามที่ฟังแล้วเข้าใจ มีลักษณะเป็นมิตร ฟังแล้วเข้าใจว่าผู้สัมภาษณ์มีความตั้งใจที่จะช่วยเหลืออย่างแท้จริง

(4) การพูด (Talking) การพูดที่ดีนั้นจะต้องแสดงการยอมรับเจตคติ และความรู้สึกของผู้ถูกสัมภาษณ์ ใช้ภาษา และถ้อยคำที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันจะต้องพยายามพูดเพื่อควบคุมให้การสัมภาษณ์เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ส่วนเทคนิคเฉพาะนั้น ผู้สัมภาษณ์จะต้องได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี ซึ่งเทคนิคต่อไปนี้จะช่วยให้การสัมภาษณ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เทคนิคเฉพาะดังกล่าวมี 8 ข้อ ได้แก่

- (1) การสร้างสายสัมพันธ์ (Rapport)
- (2) การแสดงความเห็นใจ (Sympathy)
- (3) การแสดงอารมณ์ร่วม (Empathy)
- (4) การทำให้เกิดความมั่นใจ (Assurance)
- (5) การแสดงความเห็นด้วย (Approval)
- (6) การทำให้เกิดความกระจ่าง (Clarification)
- (7) การสะท้อนความรู้สึก (Reflection of Feeling)
- (8) การใช้ความเงียบ (Using Silence)

3) อัตชีวประวัติ (Autobiography)

อัตชีวประวัติ เป็นวิธีการให้บุคคลเขียนประวัติความเป็นมาและเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต รวมทั้งสภาพของผู้เขียนในปัจจุบัน ตลอดจนปัญหา และความมุ่งหวังต่าง ๆ ในชีวิตของผู้เขียน (พนม ลิมอารีย์, 2530 : 111) นอกจากนี้ กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ (2527 : 138) กล่าวว่า อัตชีวประวัติ คือ การที่บุคคลได้เขียนบรรยายประวัติความเป็นมาของตนเอง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนความคาดหวังในอนาคต

3.1) ความมุ่งหมายของการเขียนอัตชีวประวัติ (Autobiography)

การเขียนอัตชีวประวัติ มีจุดมุ่งหมาย 3 ข้อ ดังนี้ (พนม ลิมอารีย์, 2530 : 103)

(1) เป็นการช่วยให้บุคคลได้คิดถึงเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองอย่างมีหลักเกณฑ์

(2) เพื่อให้เข้าใจบุคคลที่เขียนอัตชีวประวัติดีขึ้น

(3) เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคคล และสิ่งแวดล้อม

3.2) รูปแบบของอัตชีวประวัติมี 2 รูปแบบ (ทศพร มณีศรีจำ, 2539 : 147 - 148) คือ

(1) อัตชีวประวัติแบบกำหนดโครงสร้าง (Structured Autobiography) เป็นการกำหนดหัวข้อขึ้นมาเป็นข้อ ๆ

(2) อัตชีวประวัติแบบไม่กำหนดโครงสร้าง (Unstructured Autobiography) เป็นการเขียนที่เปิดโอกาสให้เขียนถึงเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้มีประสบการณ์ผ่านมา

4) บันทึกประจำวัน (Diary)

การเขียนบันทึกประจำวัน หรืออนุทินส่วนตัวเป็นส่วนหนึ่งของอัตชีวประวัติ โดยการเขียนถึงประสบการณ์ในด้านกิจกรรม และความรู้สึกในแต่ละวัน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ปัจจุบัน

การวิเคราะห์ คือ การสรุปเรื่องราวที่เขียนเล่ามาในแต่ละวัน โดยก่อนที่จะไปเขียนบันทึกประจำวัน ผู้ให้เขียนจะต้องชี้แจงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการเขียน และให้เขียนต่อเนื่องกันประมาณ 2 สัปดาห์ ในการบันทึกอาจมีแบบฟอร์มหรือไม่ก็ได้ แต่ต้องมีหัวข้อต่อไปนี้

- (1) ชื่อ อายุ เพศ ของผู้บันทึก
- (2) วัน เดือน ปี ที่บันทึก
- (3) กิจกรรมที่ทำในวันนั้น

5) การเยี่ยมบ้าน (Home Visit)

การไปเยี่ยมบ้านเพื่อสังเกตความเป็นอยู่ทางบ้าน และรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทางบ้านด้วยตนเอง โดยปฏิบัติ ดังนี้

- (1) กำหนดจุดมุ่งหมายในการไปเยี่ยมบ้าน
- (2) ทำการนัดหมายวันเวลาที่จะไปเยี่ยมบ้านกับผู้ปกครอง
- (3) ไปเยี่ยมบ้านพร้อมทั้งสังเกต และสัมภาษณ์ผู้ปกครองอย่าง
ไม่เป็นทางการ
- (4) บันทึกการเยี่ยมบ้านทุกครั้ง

6) แบบสอบถาม (Questionnaires)

แบบสอบถาม เป็น เครื่องมือที่สร้างขึ้นแทนการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง อาจเป็นชุดคำถามหรือข้อความที่เป็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่ผู้ถามต้องการทราบข้อเท็จจริงในเรื่องนั้น คำถามส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับเรื่องความคิดเห็น ทักษะ และความรู้สึกของผู้ตอบ ดังนั้นสามารถหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับนักเรียนได้หลาย ๆ ด้าน พร้อมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

7) การวัดทางจิตวิทยา (Psychological Testing)

การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบวัดทางจิตวิทยาจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องได้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจผู้ได้รับการทดสอบแต่ละคนเกี่ยวกับเขาวินิจฉัย ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ และความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างถูกต้อง การทดสอบ หมายถึง การนำชุดของคำถามที่สร้างขึ้นที่เรียกว่าแบบทดสอบ นำไปไว้หรือกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา และพฤติกรรมนั้นสามารถวัดหรือสังเกตได้ (พนม ลิ้มอารีย์, 2530 : 190)

7.1) ความมุ่งหมายของการใช้แบบวัดทางจิตวิทยามาใช้ในการเก็บข้อมูลมี 4 ข้อ ดังนี้ (พนม ลิ้มอารีย์, 2538 : 191)

- (1) เพื่อพยายามรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้รับการวัดทางจิตวิทยา
ได้ดีขึ้น
- (2) เพื่อนำผลจากการวัดทางจิตวิทยาไปใช้ในการวินิจฉัย
- (3) เพื่อช่วยให้ผู้รับการวัดทางจิตวิทยาเข้าใจตนเองได้อย่างแท้จริง
- (4) เพื่อช่วยให้ผู้ปกครองได้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับขีดความสามารถ และความสำเริงของบุตรหลานตน

7.2) ประเภทของแบบวัดทางจิตวิทยาในการเก็บข้อมูล (พนม ลิ้มอารีย์, 2530 : 195) สามารถจำแนกได้ 3 ข้อ ดังนี้

(1) แบบวัดเชาวน์ปัญญา (Intelligence Test) Raven (1938, 1956, อ้างถึงใน ไพบูลย์ เทวรักษ์, 2540 : 19 – 21) ได้สร้างแบบวัดเชาวน์ปัญญา Progressive Matrices Tests (PM) ซึ่งเป็นแบบวัดเชาวน์ปัญญาที่ใช้วัดความสามารถในการใช้เหตุผลของคน เป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงเรขาคณิตซึ่งปัญหาถูกกำหนดไว้ในรูปของเมทริกซ์เป็นสวดลายแบบต่าง ๆ เรียงจากข้อง่ายไปหายาก เมทริกซ์ในปัญหาแต่ละข้อมีส่วนขาดหายไป ผู้รับการวัดเชาวน์ปัญญาจะต้องเลือกชิ้นส่วน 1 ชิ้น จากรูปแบบที่ให้เลือก 6 – 8 แบบ แล้วนำมาเติมส่วนที่ขาดหายไปให้สมบูรณ์ หลักเกณฑ์ในการเลือกคำตอบในแบบวัด PM เป็นไปในลักษณะของการทำให้รูปแบบสมบูรณ์ (Complete a Pattern) การทำให้เหตุผลสมบูรณ์ (Introduce Systematic Permutations) และการแยกรูป หรือสวดลายเป็นส่วน ๆ อย่างมีระบบ (Systematically resolve figures into parts) แบบวัด PM ที่รู้จักกันแพร่หลาย คือ Colored PM เป็นแบบวัดเชาวน์ปัญญาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้กับเด็กเล็กอายุประมาณ 5 ปี ลักษณะแบบวัดเป็นเมทริกซ์สีเน้นความสัมพันธ์ในการหาเหตุผลกับปัญหารูปทรงเรขาคณิต Standard PM เป็นแบบวัดเชาวน์ปัญญาที่มีเนื้อหาครอบคลุมความสามารถทางความคิดหาเหตุผลอย่างกว้าง ๆ ประกอบด้วยแบบวัด 5 ชุด คือ A, B, C, D, และ E แบบวัดนี้สร้างขึ้นเพื่อใช้กับบุคคลทั่ว ๆ ไป ไม่จำกัดเชื้อชาติ ภาษา การศึกษา ใช้ได้กับเด็กและผู้ใหญ่ Advanced PM เป็นแบบวัดเชาวน์ปัญญาด้านการรับรู้และการคิดอย่างมีระบบของตน

(2) แบบวัดความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking Test) แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์จากผลการวาดภาพ TCT-DP (The Test for Creative Thinking – Drawing Production) ของ Jellen and Urban เป็นแบบทดสอบที่ใช้กระดาษและดินสอ ใช้ทดสอบเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยมีสิ่งที่กำหนดให้เป็นสิ่งเร้าที่จัดไว้ในรูปแบบของชิ้นส่วนเล็ก ๆ ที่มีขนาดและรูปร่างต่างกัน เช่น มีรูปครึ่งวงกลม รูปมุมฉาก รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแบบที่ไม่สมบูรณ์ รูปรอยเส้นประ รูปเส้นโค้งคล้ายตัว S ซึ่งอยู่ภายในและภายนอกของกรอบสี่เหลี่ยมใหญ่ การตอบสนองสิ่งเร้า ผู้ถูกทดสอบสามารถตอบสนองได้อย่างอิสระตามจินตนาการ โดยการวาดภาพขึ้นใน

ขอบเขตของช่วงเวลาที่กำหนดให้ และมีเกณฑ์สำหรับยึดถือเป็นหลักในการประเมิน คุณค่าความคิดสร้างสรรค์จากภาพวาดทั้ง 11 เกณฑ์ (สุเมตตา คงสง, 2543)

(3) แบบวัดบุคลิกภาพ (Personality Test) ผู้วิจัยได้ใช้แบบสำรวจบุคลิกภาพ 2 มิติ ชุด MPI ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์เกษมศักดิ์ ภูมิศรีแก้ว เพื่อใช้สำรวจความรู้สึก แนวปฏิบัติ และพฤติกรรมของเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมว่ามีพฤติกรรมการเข้าสังคมและการเก็บตัวมากน้อยเพียงใด และเกี่ยวกับสถานะอารมณ์ว่ามีสถานะจิตใจที่แสดงออกในลักษณะอารมณ์ที่มั่นคงหรืออารมณ์ที่อ่อนไหวมากน้อยเพียงใด โดยได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยการแนะแนวเพื่อการจัดระบบและการให้บริการทดสอบของผู้ช่วยศาสตราจารย์ มนัส จินตนะดิลกกุล ในการแปลความหมายของคะแนนที่ได้

แบบสำรวจบุคลิกภาพ 2 มิติ MPI (The Maudsley Personality Inventory) ถูกพัฒนาตามแนวคิดของ Carl Jung โดย Hans J. Eysenck นักจิตวิทยาชาวอังกฤษ ซึ่งแบ่งบุคลิกภาพที่บุคคลแสดงออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ มิติการแสดงออกทางสังคม (Social Dimension) ที่แบ่งออกเป็น 2 ขั้ว คือ พฤติกรรมที่แสดงตัวกับพฤติกรรมที่เก็บตัว (Extrovert - Introvert) และ มิติสถานะอารมณ์ (Emotional Dimension) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ขั้วเช่นกัน คือ สถานะอารมณ์ที่มั่นคงกับสถานะอารมณ์ที่หวั่นไหว (Stably – Unstably) ที่ประกอบไปด้วยคำถามทั้งสิ้น 48 ข้อ โดยข้อคำถามที่ใช้แบ่งพฤติกรรมที่แสดงตัวกับพฤติกรรมที่เก็บตัว มีทั้งสิ้น 24 ข้อ และข้อคำถามเกี่ยวกับสถานะอารมณ์ที่มั่นคงกับสถานะอารมณ์ที่หวั่นไหวอีก 24 ข้อ ทุกข้อมีลักษณะเป็นคำถาม โดยมีคำตอบเป็น 3 ตัวเลือก คือ ใช่, ไม่ใช่ และไม่แน่ใจ แบบสำรวจนี้ใช้เวลาตอบประมาณ 20 นาที เป็นแบบสำรวจที่มีค่าความเที่ยงสูง ไม่มีความแตกต่างในการนำไปใช้กับเพศที่ต่างกัน สามารถใช้กับกลุ่มคนได้กว้าง

7.3) ประโยชน์ของการใช้แบบวัดทางจิตวิทยาในการเก็บข้อมูลมี 3 ข้อ ดังนี้

(1) การวัดทางจิตวิทยาช่วยให้ทำการวินิจฉัยได้อย่างถูกต้อง และเป็นที่ยึดถือได้มากกว่าการไม่ใช้แบบวัดทางจิตวิทยา

(2) ข้อมูลที่ได้จากการวัดทางจิตวิทยา มีความหมายชัดเจนกว่าข้อมูลที่ได้จากการใช้เครื่องมือที่ไม่ใช้การวัดทางจิตวิทยา

(3) การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบวัดทางจิตวิทยา ช่วยให้ได้ข้อมูลในเวลารวดเร็วและสะดวก

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญ คือ การนำผลที่ได้มาตีความหมายและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมมาได้ จากนั้นพิจารณาว่าผลการวิเคราะห์ที่สอดคล้องกันส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปทางใดมากที่สุด ถ้าผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์สาเหตุหรือที่มาของปัญหาได้

จะทำให้สามารถวางแผนการสนับสนุน ส่งเสริม ปกป้องและช่วยเหลือบุคคลนั้นได้ (ทศพร มณีศรีจำ, 2539 : 173)

ขั้นที่ 4 การสรุปผล

เมื่อนำข้อมูลที่รวบรวมได้แล้วมาวิเคราะห์ ตีความเพื่อสรุปผลและให้ข้อเสนอแนะ การให้ข้อเสนอแนะที่ดี ควรให้ไว้หลาย ๆ ทาง อย่างน้อยควรเสนอไว้ 3 ทาง (กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์, 2529 : 372) ดังนี้

- (1) ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง
- (2) ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปกครองของกรณีศึกษา
- (3) ข้อเสนอแนะสำหรับบุคคลที่สนใจ หรือบุคคลที่จะศึกษาในลักษณะเช่นเดียวกันต่อไป

เดียวกันต่อไป

4. ประโยชน์ของการศึกษารายกรณี

การศึกษารายกรณีเป็นกลวิธีที่มีประโยชน์ต่อผู้นำมาใช้ และบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างมาก ซึ่งมีประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ (2527 : 9 – 10) ได้แบ่งประโยชน์ของการศึกษารายกรณี ออกเป็น 2 ทาง ดังนี้

1) ประโยชน์ทางตรง เป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้รับการศึกษา คือ ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลมากขึ้น เข้าใจสาเหตุของปัญหาได้อย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกันก็ทำให้เป็นคนที่รู้จักใช้เหตุผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

2) ประโยชน์ทางอ้อม เป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้รับการศึกษา คือทำให้ผู้รับการศึกษาได้รับความช่วยเหลืออย่างถูกต้อง ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์ และในขณะเดียวกันผู้รับการศึกษาก็จะเข้าใจตนเองมากขึ้น รู้จักป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง และสามารถพัฒนาตนเองได้ในที่สุด

นอกจากนั้น พนม ลิ้มอารีย์ (2530 : 19) ได้สรุปประโยชน์ของการศึกษารายกรณีไว้ 4 ข้อ ดังนี้

1) ประโยชน์ต่อครู หรือผู้แนะแนวที่เป็นผู้ศึกษาโดยตรง

(1) ช่วยให้ครู หรือผู้แนะแนวได้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวนักเรียนอย่างกว้างขวาง ทำให้รู้จัก และเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์อย่างแท้จริง ช่วยให้ครู หรือผู้แนะแนวมีความเข้าใจ และยอมรับในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลดีขึ้น มีจิตใจเป็นกลาง ไม่มีอคติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง

(2) ช่วยให้ครู หรือผู้แนะแนวเข้าใจถึงสาเหตุ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ทำให้มองเห็นแนวทางที่จะให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนได้อย่างเหมาะสม ทันเวลา และทันเหตุการณ์

(3) ช่วยให้การหรือผู้แนะนำมีความรู้ และมีทักษะในการใช้เครื่องมือและกลวิธีต่าง ๆ ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน และยังช่วยให้เป็นคนมีเหตุผล รู้จักเก็บข้อมูลอย่างมีระบบ รู้จักแก้ปัญหาโดยใช้ข้อมูลที่ได้รวบรวมมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจ

2) ประโยชน์ต่อนักเรียนที่เป็นผู้ได้รับการศึกษา

(1) ช่วยให้นักเรียนได้เกิดความเข้าใจตนเอง ยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเอง มีการปรับปรุงตนเอง หรือแก้ไขปัญหของตน เพื่อช่วยให้มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม

(2) ช่วยให้นักเรียนมีกำลังใจ และมีความเต็มใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป อย่างมีความหวังและอย่างเข้มแข็ง

3) ประโยชน์ต่อคณะครูและโรงเรียน

(1) ช่วยให้คณะครูรู้จัก และเข้าใจนักเรียนของตนดีขึ้น ยินดีให้ความร่วมมือ ในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียน

(2) ให้โรงเรียนได้ทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของนักเรียน ทำให้สามารถนำข้อเท็จจริงเหล่านั้น มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม และการให้บริการด้านต่าง ๆ แก่นักเรียนได้อย่างเหมาะสม

4) ประโยชน์ต่อผู้ปกครองของเด็กที่ได้รับการศึกษา

(1) ช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจบุตรของตนดีขึ้น ทำให้สามารถปฏิบัติตนต่อบุตรหลานได้อย่างเหมาะสม

(2) ช่วยให้ผู้ปกครองเกิดความสบายใจ เพราะตระหนักว่า โรงเรียนมีความตั้งใจ และจริงจังในการป้องกัน ช่วยเหลือ แก้ไข และส่งเสริมพัฒนานักเรียน

ทศพร มณีศรีขำ (2539 : 18²) กล่าวว่า การศึกษารายกรณี เป็นวิธีการที่ใช้ศึกษานักเรียนแต่ละคนด้วยเครื่องมือ และเทคนิคทางกระบวนวิธีหลายชนิด และศึกษาก่อนข้างใช้เวลานานพอสมควร จึงมีประโยชน์ 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

1) ทำให้ได้ข้อมูลจำนวนมากและกว้างขวางช่วยให้รู้จัก เข้าใจนักเรียนละเอียดขึ้น

2) สามารถนำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาวิเคราะห์และวินิจฉัยหาสาเหตุของพฤติกรรมได้มากกว่าวิธีการอื่น ๆ

3) ทำให้ผู้ศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องมองเห็นแนวทางที่จะให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน

4) ทำให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และการที่นักเรียนสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข เท่ากับเป็นการช่วยลดปัญหา และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติอีกทางหนึ่งด้วย

การศึกษารายกรณี เป็นการศึกษามีประโยชน์ต่อทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกศึกษา ครู โรงเรียน ผู้ปกครอง รวมถึงผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลของการศึกษามาเป็นแนวทางในการพิจารณาช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนา อีกทั้งข้อมูลที่ได้จากการศึกษารายกรณียังเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจโดยทั่วไปอีกด้วย

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารายกรณี

ประจิม เมืองแก้ว (2536) ได้ศึกษารายกรณี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ จำนวน 4 คน ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ คือ สาเหตุจากตัวนักเรียน สาเหตุจากภูมิหลังทางครอบครัว และสาเหตุจากปัญหาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน สาเหตุจากตัวนักเรียนที่พบ ได้แก่ บุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสม ขาดแรงจูงใจในการเรียน การมีนิสัยในการเรียนที่ไม่ถูกต้อง การมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการศึกษา ปัญหาสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง และปัญหาพื้นฐานทางการศึกษาคือ สาเหตุภูมิหลังทางครอบครัว ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูไม่ถูกต้อง ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ ระดับการศึกษาของบิดามารดาอยู่ในระดับต่ำ ความสัมพันธ์ทางบ้านไม่ดี ส่วนสาเหตุจากปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

วีรติ พงษ์ทิพย์พัฒน์ (2543) ได้ทำการศึกษารายกรณีของเด็กที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านหนองคาย กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชายที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหามี 4 ลักษณะ คือ พฤติกรรมการหลบหนีออกจากสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านหนองคาย พฤติกรรมการก่อวินาศกรรม พฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม และการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ปีการศึกษา 2542 จำนวน 7 คน ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

1) เด็กชายที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหามี 4 ลักษณะ คือ พฤติกรรมการหลบหนีออกจากสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านหนองคาย พฤติกรรมการก่อวินาศกรรม พฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม และการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มี 2 คน คือ เด็กชายผจญ และเด็กชายโอภาส

(1) เด็กชายผจญ หลังจากให้การช่วยเหลือไปแล้ว พบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ พฤติกรรมการก่อวินาศกรรม พฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม และการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น แต่ยังคงมีพฤติกรรมการหลบหนีออกจากสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านหนองคาย

(2) เด็กชายโอภาส หลังจากให้การช่วยเหลือไปแล้ว พบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ พฤติกรรมการก่อวินาศกรรม พฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นแต่ยังคงมี

พฤติกรรมกรลอบหนีออกจากสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านหนองคาย และการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

2) เด็กชายที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหามี 3 ลักษณะ คือ พฤติกรรมการก่อกวน พฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม และการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มี 4 คน คือ เด็กชายมารุต เด็กชายมานพ เด็กชายวุฒิ และเด็กชายทง

(1) เด็กชายมารุต หลังจากให้การช่วยเหลือไปแล้ว พบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ พฤติกรรมการก่อกวน พฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม และการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทั้ง 3 ลักษณะ

(2) เด็กชายมานพ หลังจากให้การช่วยเหลือไปแล้ว พบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ พฤติกรรมการก่อกวน พฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น แต่ยังมีปัญหาการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

(3) เด็กชายวุฒิ หลังจากให้การช่วยเหลือไปแล้ว พบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ พฤติกรรมการก่อกวน พฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม และการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

(4) เด็กชายทง หลังจากให้การช่วยเหลือไปแล้ว พบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ พฤติกรรมการก่อกวน พฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นแต่ยังคงมีปัญหาการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับเพื่อนนักเรียนหญิงอยู่

3) เด็กชายที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหามี 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมกรลอบหนีออกจากสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านหนองคาย และพฤติกรรมกรพูดที่ไม่เหมาะสม มี 1 คน คือ เด็กชายโชคชัย

(1) เด็กชายโชคชัย หลังจากให้การช่วยเหลือไปแล้ว พบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ พฤติกรรมกรลอบหนีออกจากสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านหนองคาย และพฤติกรรมกรพูดที่ไม่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

ปทุมพร เปี้ยถนอม (2543) ได้ศึกษารายกรณี นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม ที่มีคุณลักษณะบ่งบอกว่าเป็นเด็กปัญญาเลิศ ในด้านคุณลักษณะของเด็กปัญญาเลิศ บทบาทของผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมเด็กปัญญาเลิศ บทบาทของครู – อาจารย์ ในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมเด็กปัญญาเลิศ และปัญหาทางด้าน การปรับตัวทางสังคมของเด็กปัญญาเลิศ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) คุณลักษณะของเด็กปัญญาเลิศ คือ มีพัฒนาการของร่างกายที่เจริญเติบโตได้เร็ว และมีความสามารถทางเชาวน์ปัญญาสูงกว่าเกณฑ์ปกติของเด็กทั่วไป มีความถนัดที่โดดเด่นด้านใดด้านหนึ่ง มุ่งมั่นในการทำงาน สนใจกว้างขวางลึกซึ้ง ความคิดสร้างสรรค์สูง ครอบครัวยุคใหม่

ด้วยบิดามารดาและเด็กปัญญาเลิศ และให้ความสนิทสนมกับมารดามากที่สุด มีการจัดสถานที่สำหรับให้ทำกิจกรรมส่วนตัว มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน แสวงหาความรู้ที่ท้าทาย ชอบซักถาม รับผิดชอบต่อความสามารถที่โดดเด่นของตนเอง

2) บทบาทของผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมเด็กปัญญาเลิศ คือ เปิดโอกาสให้บุตรได้แสดงความคิดเห็น และใช้ความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง ให้คำปรึกษา แนะนำ แสดงความรัก ความอบอุ่น ให้กำลังใจ ชมเชย และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตร ส่งเสริมด้านการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ พาบุตรไปเข้าร่วมการแข่งขันแสดงความสามารถ ทัศนศึกษา ส่งเสริมวิชา หรือกิจกรรมที่บุตรชอบ จัดหาหนังสือ เครื่องเล่น และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศให้แก่บุตร

3) บทบาทของครู – อาจารย์ ที่เป็นผู้สอนเด็กปัญญาเลิศ คือ คุณลักษณะของครู – อาจารย์ ที่เป็นผู้สอนเด็กปัญญาเลิศ เป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ เก่ง มีเทคนิคการสอน เข้าใจลักษณะธรรมชาติของเด็ก รู้หลักจิตวิทยา อุดมทุน ใจเย็น ได้รับการฝึกทางวิชาการ สนใจศึกษาค้นคว้า มีใจรัก หุ่นเทในการสอน ชยัน เตรียมการสอน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีภาษาพูดที่เหมาะสม และรูปแบบการจัดหลักสูตรทางการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กปัญญาเลิศ คือ การเร่งเร็วแบบเลือกรายวิชา

4) ปัญหาทางสังคม และการปรับตัวของเด็กปัญญาเลิศ คือ อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย มีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับสังคม คนรอบข้าง กลัวความล้มเหลว เนื่องจากมีการคาดหวังจากสังคมสูง ไม่ชอบเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

จากการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ดังนั้นตัวแปรที่ใช้ศึกษาในการวิจัยแบบกรณีศึกษาครั้งนี้ คือ

1) คุณลักษณะของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งแบ่งเป็นคุณลักษณะในด้าน พัฒนาการทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม ความสามารถทางปัญญา ความถนัดและความสามารถพิเศษ ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองและต่อการเรียน และปัญหาทางสังคมของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กรอบตัวแปรจากงานวิจัยของมุสตี เรื่องศรีมัน (2534)

2) บทบาทของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดู ในการส่งเสริมด้านการเพิ่มความรู้ และประสบการณ์ และในการส่งเสริมด้านวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กรอบตัวแปรจากงานวิจัยของมุสตี เรื่องศรีมัน (2534)

3) การจัดการศึกษาโดยครอบครัวของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยของยุทธชัย - อุทัยวรรณ เณิมชัย (2543) ทำให้ได้ตัวแปรที่ใช้ศึกษา 3 ด้าน ดังนี้

- (1) แนวคิด และเป้าหมายในการจัดการศึกษา
- (2) รูปแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมิน
- (3) ปัญหา และข้อเสนอแนะ